

“DIARIO ESTERO”, “BOLOGNA” ȘI “GAZZETTA DI MANTOVA” – RELATĂRILE UNOR ZIARE DIN ITALIA DESPRE RĂSCOALA LUI HOREA (1784–1785)

Costin Feneșan*

Cuvinte cheie: Horea, Transilvania, “Diario Estero”, “Bologna”, “Gazzetta di Mantova”, “Gazzetta di Parma”

Keywords: Horea, Transylvania, “Diario Estero”, “Bologna”, “Gazzetta di Mantova”, “Gazzetta di Parma”

De curând am publicat relatările ziarului vienez “Provinzialnachrichten” despre răscoala românilor transilvăneni din 1784.¹ Cu acest prilej am întregit ceea ce se știa în legătură cu știrile apărute în diferite ziare din Europa despre un eveniment cu certe implicații sociale și naționale, care a zguduit din temelii lumea rigidă a feudalismului transilvănen târziu.² În cele ce urmează ne vom opri asupra știrilor de presă apărute în periodicele publicate în statul pontifical, la Roma și Bologna, și în ducatul Mantova din așa-numita Lombardie austriacă. Unele dintre acestea erau cunoscute, în parte, și până în prezent³, altele, mai numeroase, sunt date acum la iveală pentru prima oară.

Despre valoarea informativă a relatărilor de presă, mai cu seamă într-o

* Cercetător independent, București, e-mail: costinfenesan@yahoo.com

¹ Costin Feneșan, “*Provinzialnachrichten* – relatările unui ziar vienez despre răscoala lui Horea (1784–1785),” *Banatica* 29/II (2019): 145–202.

² Cu privire la ecoul înregistrat de răscoala românească din 1784 în presa și publicistica din Europa, vezi *Izvoarele răscoalei lui Horea*, coord. Ștefan Pascu, seria B: *Izvoare narrative*, vol. III: *Presă, broșuri 1784–1785*, N. Edroiu, L. Gyémánt, V. Wollman, E. Selecká-Mârza, eds. (București: Editura Academiei Române, 1984) (în continuare *IRH*); Eugen Glück, “Din răsunetul răscoalei populare din 1784 în presa suedeză și daneză,” *Sargetia* XXV (1992–1994): 391–393; *Izvoare istorice suedeze privind răscoala lui Horea (1784–1785)*, G. Cristea, N. Edroiu, eds. (Cluj-Napoca: Fundația Culturală Română, Centrul de Studii Transilvane, 2001), 107–178. O analiză amănunțită a publicisticii europene referitoare la acest eveniment i se datorește lui Nicolae Edroiu, *Răsunetul european al răscoalei lui Horea (1784–1785)* (Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1976), cu versiunea în limba engleză *Horea’s Uprising European Echoes* (București: Editura Academiei Române, 1984).

³ Ștefan Pascu, “Știri noi privitoare la revoluția lui Horea,” *Anuarul Institutului de Istorie Națională* IX (1943–1944): 356–403 a publicat, ca urmare a studiilor pe care le-a efectuat în Italia

epocă dominată de cenzura atotputernică⁴, cu precădere în statul papal și în posesiunile habsburgice din Italia⁵, chiar unii jurnaliști din acea vreme aveau să-și exprime îndoieli temeinice. Aceste rezerve erau cu atât mai îndreptățite în cazul răscoalei românești din 1784. Unul dintre redactorii ziarului “Pressburger Zeitung” scria bunăoară în ediția din 29 decembrie 1784: “Zvonurile răspândite despre răscoala românilor de diferite gazete din afară sunt redatate atât de contradictoriu, de cu totul eronat și de ridicol, încât pentru a restabili adevărul trebuie să le sancționăm cu atât mai mult, cu cât istoricului îi va fi și mai greu să aleagă din aceste știri contradictorii, de cele mai multe ori inventate, faptele care s-au întâmplat cu adevărat. Astfel, toate aceste gazete sunt pentru el cea mai proastă sursă. Ni se pare cu totul de prisos să amintim toate știrile absurde care au fost tipărite. Ne-am atins însă scopul dacă afirmăm, că abia a șasea parte a relațiilor despre răscoala românilor are vreun temei, ba chiar și adevărul pe care îl cuprind este pus în umbră de lucruri colaterale și de perifraze”⁶. Judecata cea mai tranșantă și pertinentă în legătură cu știrile de presă referitoare la răscoala lui Horea îi aparține frunțașului girondin Jean Pierre Brissot (1754–1793) în cunoscuta sa filipică adresată în 1785 împăratului Iosif al II-lea: “Chiar și atunci când [gazetele] vorbesc [despre răscoală] trebuie, oare, crezute? Nu sunt, oare, aceste gazete niște surse corupte? Nu sunt, oare, în fiecare guvernare, vândute șefilor acesteia, miniștrilor lor? Nu au, oare, redactorii lor îmboldiți ordinul de a trece sub tăcere adevărurile favorabile popoarelor, la fel și greșelile administrației? În fine, nu este asta, oare, o nouă conspirație pentru a înșela posteritatea cu privire la evenimentele din secolul prezent? ... Prin urmare, nu trebuie dată nici o crezare relațiilor cel puțin suspecte ale gazetarilor cu privire la răscoala românilor. Greșelile lor, nevolnicia lor au fost exagerate, rezistența le-a fost denaturată ca fiind un atac, iar apărarea lor drept un asasinat. Totul a fost bine

în 1940–1941, toate știrile de presă apărute în “Notizie del Mondo”, parțial pe cele din “Diario Estero” și în cea mai mare parte pe acelea din “Gazzetta di Parma”.

⁴ Cu privire la situația presei aflate sub ghilotina cenzurii în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în primele două decenii ale celui următor, vezi Maurizio Isabella, *Press, Politics and the Public Sphere in Europe and North America*, Hannah Barker, Simon Burrows, eds. (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 201–223.

⁵ Patrizia Delpiano, *Church and Censorship in Eighteenth-Century Italy. Governing Reading in the Age of Enlightenment* (Routledge: Routledge Research in Early Modern History, 2017).

⁶ Feneșan, “Provinzialnachrichten,” 152–153. La fel de tranșant este și ziarul “Prespurské Nowiny”, care afirmă următoarele în ediția sa din 1 ianuarie 1785: “Ceea ce scriu jurnaliștii provinciali despre această rebeliune a românilor este doar o legendă zămislită, plină de diverse povești false și caraghioase. Considerăm că este inutil să le comunicăm publicului, presupunând că nici a șasea parte despre răscoala românilor din acele povești nu se bazează pe adevăr, iar ceea ce ar părea în ele adevărat, fiind preluat în atâtea rânduri și adăugându-se probleme colaterale, se amestecă și își pierde sensul”, vezi *ibid.*, 153.

calculat, totul a fost bine însălat pentru a-i transforma în criminali și pentru a oferi o justificare acestor “nobili” iluștri care îi tiranizau și administrației care se preta la vexațiunile lor”.⁷ Toate aceste avertismente, rostite încă în timpul și la scurtă vreme după răscoala românească în legătură cu caracterul partizan, siluitor de adevăr, al știrilor de presă ne îndeamnă cu atât mai mult să le abordăm cu prudența necesară pe cele la care ne vom referi în continuare.

În 1716 a început să apară la Roma, în tipografia familiei Chracas, săptămânalul “Diario Ordinario d’Ungheria”, în care erau relatate evenimentele din războiul austro-turc aflat în curs desfășurare (1716–1718). Începând cu 12 octombrie 1718 publicația a luat numele de “Diario Ordinario” și s-a aflat sub direcțiunea fraților Giovanni Francesco și Luca Antonio Chracas (1716–1723). După moartea acestora, conducerea publicației a fost preluată de sora lor, Caterina Chracas, care a rămas în fruntea săptămânalului și a tipografiei până la moartea ei, în 1771. Neavând urmași, publicarea hebdomadarului a fost preluată de abații Vincenzo Giannini și Pietro Magnani împreună cu Gaetano Cavaletti și Giovanni de Angelis. Tipografia Chracas a fost cumpărată de Alessandro Burlini, iar după moartea acestuia a trecut în proprietatea lui Vincenzo Pilucchi. Grație privilegiului obținut de la papa Pius al VI-lea, acesta a menținut numele de *Stamperia Chracas* (Cracas de la sfârșitul secolului al XVIII-lea). Începând cu ianuarie 1775, publicația scoasă de Tipografia Chracas a început să apară în două fascicule distincte: “Diario Estero”, cu ediții în fiecare vineri din săptămână, cuprinzând știri externe și “Diario Ordinario”, cu ediții în fiecare sâmbătă din săptămână, cuprinzând știri din statul papal. Nu s-au păstrat informații despre tirajul celor două fascicule, dar se știe că erau vândute prin abonament, difuzarea lor bună datorându-se prețului modic al publicației.⁸ Din anul 1808 publicația a luat numele de “Diario di Roma”, sub care a continuat să apară până în 1848. În mod firesc, atât “Diario Ordinario” cât și “Diario Estero” erau supuse vigilenței cenzuri a autorităților de la Vatican, preocupate să permită doar apariția unor știri conforme cu viziunea și interesele Sfântului Scaun.⁹ Trebuie remarcat faptul că, cel puțin în ceea ce privește știrile referitoare la răscoala din Transilvania, aproape toate relatările din “Diario Estero” au

⁷ Ibid., 153–154.

⁸ Cu privire la periodicele tipărite în Tipografia Chracas, vezi Marina Formica, “Mutamenti politici e continuità redazionali; le gazette della stamperia Chracas,” în *Dall'erudizione alla politica. Giornali, giornalisti ed editori a Roma tra XVII e XVIII secolo*, a cura di M. Caffiero, G. Monsagrati (Milano: Edizioni Franco Angeli, 1997), 103–126 și Marina Formica, “Mutamenti politici e continuità editoriali: le gazette della tipografia Chracas,” în *Dimensioni e problemi della ricerca storica*, fasc. 1 (1997), 103–126.

⁹ Vezi în acest sens Marina Formica, “L’information politique à Rome au XVIIe et au XVIIIe siècle,” în *Gazettes et information politique sous l’Ancien Régime*, Henri Duranton, Pierre Rétat, eds. (Saint-Étienne: Publications de l’Université de Saint-Étienne, 1999), 33–47.

fost preluate *tale-qualè* din gazeta romană “Notizie del Mondo”¹⁰, aflată tot sub controlul Vaticanului. 11 din cele 12 știri publicate de “Diario Estero” despre răscoala lui Horea¹¹ provin de la Viena, în timp ce una are ca sursă Bratislava. Nu trebuie exclusă nici posibilitatea ca unele relatări să provină din informațiile furnizate de cardinalul Giuseppe Garampi, arhiepiscop de Montefiascone, pe atunci nunțiu papal la Viena (1776–1785) și culese de acesta în mediile din capitala imperială.¹² Prima știre publicată de “Diario Estero” despre răscoala românească din Transilvania datează din 10 decembrie 1784, în vreme ce ultima este din 27 mai 1785. Vom mai remarca faptul că, în funcție de data știrilor primite de la Viena – acestea având, la rândul lor, surse din Transilvania sau Ungaria – au apărut, la intervale mai mari sau mai mici, relatări și în “Diario Estero”. În ceea ce privește conținutul știrilor, acestea ilustrează – lucru de altfel pe deplin de înțeles – punctul de vedere al autorităților și nobilimii din Transilvania, așa cum a fost transmis la Viena pe cale oficială sau prin scrisori particulare. Din relatări se poate sesiza cu ușurință nota de profundă ostilitate față de românii răsculați și lipsa de înțelegere a cauzelor care au determinat izbucnirea răscoalei. Sunt însă de-a dreptul surprinzătoare știrile referitoare la judecarea lui Horea și pedeapsa pe care urma să o primească, dilemă care va fi de altfel surprinsă și de ziarul “Bologna”. Astfel, în ediția din 18 februarie 1785, în “Diario Estero” (care prelua o informație de la Viena din 27 ianuarie 1785) se puteau citi următoarele: “Există însă mari îndoieli că [Horea] va fi condamnat la moarte, deoarece se știe că, atunci când a văzut că nu poate scăpa, Horea a scos de la piept mai multe documente și le-a aruncat în foc cât se poate de repede, ca acestea să fie distruse de flăcări¹³, asta în loc să se gândească la necazurile lui. Se mai știe, că a pus să i se transmită împăratului că *dorește să-i destăinuiască niște lucruri pentru care Maiestatea Sa îi va mulțumi cu siguranță* (subl. n.). Dacă așa ceva este adevărat, el ar putea evita pedeapsa cu moartea.” Pe de altă parte, “Diario Estero” își informa cititorii la 1 aprilie 1785 (preluând o știre din 26 februarie 1785 venită de la Bratislava, care avea ca sursă o scrisoare din Cluj din 27 ianuarie 1785), că “Horea ar fi cerut să fie judecat nu în conformitate cu legile țării, ci potrivit cu regulile dreptății”. Așa cum ne-au avertizat atât jurnaliștii din “Pressburger Nachrichten” și “Prespurské Nowiny” cât și Jean Pierre Brissot în broșura sa,

¹⁰ Cele 18 știri de acest fel apărute în “Notizie del Mondo” au fost publicate de Pascu, “Știri noi” și reluate în *IRH*, 189–195.

¹¹ Publicația se păstrează la Biblioteca Casanatense din Roma și am consultat-o pe internet la adresa <https://casanatense.contentdm.oclc.org/digital/collection/cracas>

¹² În *IRH*, 196–197 sunt reproduse doar trei știri din “Diario Estero”, preluate din Pascu, “Știri noi”.

¹³ Cu privire la pretinsa “arhivă” a lui Horea, vezi Ileana Bozac, “Arhiva lui Horea,” *Revista Arhivelor* IV, 2 (1961): 151–178.

relatările din “Diario Estero” au abundat în diferite știri false: că împăratul Iosif al II-lea i-ar fi convocat la Viena pe guvernatorul Brukenthal și pe generalul-comandant Preiss pentru a justifica neglijența lor care ar fi dus la izbucnirea răscoalei românești (ediția din 17 decembrie 1784); că Horea ar fi fost ucis în cursul unei ciocniri cu trupele imperiale (ediția din 7 ianuarie 1785). Culmea știrilor false o reprezintă însă relatarea în ediția din 18 martie 1785 al “Diario Estero” (preluată după o informare de la Viena din 22 februarie 1785), potrivit căreia în capitala imperială ar fi venit cinci țărani români din Transilvania, care ascundeau sub mantalele lor pistoale și cuțite. Prinși de Poliție și dovediți că folosiseră pașapoarte false pentru a ajunge la Viena, cei cinci români, aruncați în închisoare, ar fi declarat că veniseră pentru a-i dezvălui împăratului “un mare secret”. De aici, orice cititor mai perspicace putea face legătura cu declarația lui Horea (reprodusă în ediția din 18 februarie 1785 al “Diario Estero”), că dorea să-i destăinuiească împăratului lucruri pentru care “îi va mulțumi cu siguranță”.

Un alt ziar de pe teritoriul statului papal care a prezentat știri despre răscoala românească din Transilvania a fost “Bologna”.¹⁴ Această publicație se numără printre cele mai vechi periodice de pe teritoriul Italiei; a apărut din 1642 până în 1787.¹⁵ Cu o apariție săptămânală, “Bologna” a publicat, în fiecare săptămână, cu o singură întrerupere, 13 relatări foarte consistente despre răscoala românească din Transilvania.¹⁶ Prima știre a apărut în ediția din 22 decembrie 1784, în timp ce ultima datează din 30 martie 1785. În cazul a zece relatări de presă sursa au reprezentat-o diferite informări venite de la Viena, în vreme ce alte trei știri s-au întemeiat pe informații primite de la Veneția (desigur și acestea pe filieră vieneză). Este de remarcat faptul că, în trei cazuri ziarul “Bologna” a folosit la redactarea știrii despre răscoală două informații din surse diferite pe care le-a primit de la Viena și Veneția. Spre deosebire de “Diario Estero”, în ziarul bolognez au apărut mai multe informații despre numărul românilor răsculați: între 8.000 și 12.000, cifre pe care le socotim destul de aproape de realitate. În același timp, ziarul “Bologna”, chiar dacă apărea pe teritoriul statului papal, le-a oferit cititorilor săi posibilitatea de a discerne atât cauzele cât și obiectivele răscoalei

¹⁴ Bologna, locul de apariție al ziarului, era capitala provinciei Emilia-Romagna. Aceasta fusese incorporată în 1506 de statul papal din care a făcut parte până în 1796, când Napoleon Bonaparte a inclus-o în Republica Cisalpină.

¹⁵ Cu privire la istoria jurnalismului la Bologna, vezi *Antologia del giornalismo bolognese (1700–1900)*, a cura di Francesco Nicita, con scritti di Bruno Biancini, Franco Cristofori, Francesco Nicita (Bologna: Nicita House Edizioni, 2016); vezi și Giancarlo Roversi, “Il giornalismo a Bologna dagli esordi al 1796,” în *Storia del giornalismo in Emilia-Romagna e a Pesaro dagli albori al primo Novecento*, ed. Giancarlo Roversi (Casalecchio di Reno, Bologna: Edizioni Grafis, 1992).

¹⁶ Publicația se păstrează la Biblioteca dell’Archiginnasio din Bologna și am consultat-o pe internet la adresa: <https://badigit.comune.bologna.it/Gazzette/gazzettedefault.asp>

românești din Transilvania. Astfel, în ediția din 22 decembrie 1784, referindu-se la trimiterea Comisiei de de anchetă Jankovics – Papilla de către împăratul Iosif al II-lea, ziarul “Bologna” scria că aceasta urma să cerceteze răscoala pornită de români “împotriva funcționarilor lor și a nobililor”. Cea mai edificatoare relatare a ziarului bolognez în legătură cu originea răscoalei se află însă în ediția din 11 ianuarie 1785 (preluând o știre de la Veneția din 8 ianuarie 1785). Amintind de întâlnirea din 12 noiembrie 1784, care a avut loc la Tibru, între locotenent-colonelul Schulz și Cloșca, “Bologna” își informa cititorii că fruntașul românilor răsculați i-ar fi făcut ofițerului imperial următoarea declarație revelatoare: “Domnul meu, să nu credeți cumva că am pornit fără motiv pe această cale tristă. Nevoile cele mai apăsătoare ne-au silit la asta. Iată copii autentice ale mai multor porunci regale date în favoarea noastră, care au rămas fără să fi fost puse în aplicare. Toate cererile noastre în această privință au fost fără de folos sau trimise întotdeauna înapoi fără să fim vreodată ascultați. De aceea, *pentru a scutura jugul atât de nesuferit al robiei* (subl. n.), am hotărât să ne răzbunăm. Știm, că pasul nostru va fi mult dezaprobat, dar sperăm în același timp că va fi de folos la cercetarea comportamentului acelora care ne-au oprimat cu atâta cruzime. În orice caz, preferăm moartea unei vieți care este atât de apăsătoare. Vom muri fericiți dacă pilda noastră le va asigura urmașilor noștri drepturile omeniei și îi va da statului supuși ascultători și mulțumiți.” În același timp, ziarul bolognez a menționat și cererile pe care răsculații români doreau să fie prezentate de locotenent-colonelul Schulz autorităților transilvănene: amnistia generală, cercetarea nepărtinitoare a plângerilor pe care le înaintaseră și diminuarea obligațiilor față de stăpânie de pământ în conformitate cu prevederile “patentelor regale”. Dacă multe dintre informațiile prezentate de ziarul “Bologna” despre răscoala din Transilvania se situează într-o marjă de eroare rezonabilă și explicabilă, altele, destul de numeroase, sunt simple zvonuri sau de-a dreptul știri false. Iată câteva dintre acestea. În ediția sa din 29 decembrie 1784 “Bologna” susține că Horea, “după ce a scăpat din închisoare [sic!], a făcut poporul să creadă că este autorizat printr-un ordin expres al împăratului să omoare toată nobilimea din Transilvania”. Tot acolo, ziarul bolognez pretinde că nu Horea, ci enigmaticul conte Salis ar fi conducătorul real al răsculaților români. Despre acest personaj de-a dreptul fantomatic din mitologia răscoalei, “Bologna” avea să susțină în ediția sa din 25 ianuarie 1785, că acesta ar fi fugit din Transilvania luând cu sine 300.000 de florini [sic!] de la minele imperiale. Tot acestui domeniu al *fake news* îi aparține informația apărută la 18 ianuarie 1785, că răsculaților “li s-au alăturat turci și unguri”, o știre vehiculată de altfel și în documentele oficiale și deoptrivă în scrisorile particulare din acea vreme. Dacă această informație avea un oarecare temei în temerile oficialității habsburgice față de un ipotetic ajutor pe care l-ar fi putut primi răsculații de la sud de Carpați, din Țara Românească aflată

sub suzeranitatea otomană, în schimb zvonurile pe care “Bologna” le-a publicat în legătură cu Horea sunt de-a dreptul din domeniul fanteziei, fiind stimulate, fără îndoială, de evenimentul care a cutremurat lumea de atunci a Transilvaniei. Bunăoară, în ediția din 25 ianuarie 1785 “Bologna” afirmă că Horea însuși s-ar fi arătat gata să-i plătească 600 de țechini (florini) aceuia care l-ar fi prins, aceasta – explică ziarul bolognez – pentru a-și spori numărul de aderenți. Tot despre Horea mai pretindea “Bologna” în ediția sa din 8 martie 1785, că l-ar fi însărcinat pe unul dintre oamenii săi de credință să-l împuște cu un pistol dacă ar fi fost în pericol să fie prins. Numai că, de teamă, acesta nu avusese curajul să o facă. Drept urmare, Horea a fost prins și, așa cum scria “Bologna” în ediția sa din 15 februarie 1785, în momentul capturării asupra sa au fost găsiți 3.000 de florini în monede, lanțuri de aur și bijuterii, precum și un sigiliu cu legenda HORA, REX DACIAE. Pe de altă parte, preluând zvonurile care circulau, “Bologna” pretindea în ediția sa din 15 martie 1785, că procesul lui Horea părea să se tragă în lungime și că va trece încă un anumit timp până să se pronunțe sentința. În acest context, dând curs informațiilor obținute de la Viena, “Bologna” a afirmat în ediția sa din 22 martie 1786, că Horea nu va fi condamnat la moarte ci la muncă pe galerele imperiale de pe Dunăre. În fine, se mai cuvine menționat faptul că, în funcție de știrile pe care le-a primit de la Viena, “Bologna” și-a informat cititorii cu privire la pierderile produse de răscoală în Transilvania. În ediția din 22 februarie 1785 ziarul bolognez susținea că numai în comitatul Hunedoara răsculații români incendiaseră 62 de sate și 132 de curii nobiliare, cifre de altfel foarte apropiate de realitate. Pe de altă parte, “Bologna” evalua, în ediția sa din 22 martie 1785, pierderile de vieți omenești în cursul răscoalei la 3 ofițeri și 25 de soldați, la peste 200 de nobili și la cel puțin 1.500 de răsculați morți sau executați – cifre în mare parte corecte.

La Mantova¹⁷ a început să apară în 1664 săptămânalul “Gazzetta di Mantova”.¹⁸ În prima jumătate a secolului al XVIII-lea tipografia și ziarul s-au aflat sub conducerea lui Alberto Pazzoni, fiind continuate apoi de moștenitorii săi.¹⁹ Chiar dacă Mantova a beneficiat de un anumit statut de autonomie în cadrul Lombardiei austriece, totuși “Gazzetta di Mantova” n-a putut trece peste

¹⁷ În 1708, în urma păcii de la Utrecht, ducatul Mantova a fost ocupat de Imperiul habsburgic și unit cu fostul ducat Milano (aflat deja sub stăpânire imperială) în așa-numita Lombardie austriacă. În pofida politicii habsburgice de centralizare, ducatul Mantova și-a păstrat o autonomie limitată (de ex. magistrați proprii), teritoriul mantovan avându-și propriul locotenent-viceregovernator și un președinte. Pentru istoria Mantovei, vezi, Guido Vigna, *Storia di Mantova* (Milano: Camunia editrice srl, 1989).

¹⁸ Cu privire la istoria acestui periodic, vezi Giuseppe Amadei, *Il giornale dei mantovani. Storia Gazzetta di Mantova* (Mantova: Edizioni Citem, 1976).

¹⁹ Giancarlo Ciaramelli, Cesare Guerra, *Tipografi, editori e librai mantovani dell'Ottocento* (Milano: Edizioni Franco Angeli, 2005), 45–46.

restricțiile impuse de cenzura habsburgică. Drept urmare, și cele cinci știri pe care le-a publicat despre răscoala românească din Transilvania – prima din data de 21 ianuarie 1785, ultima din 25 martie 1785 (toate provenind din sursă vieneză) – nu i-au prilejuit hebdomadărului mantovan exprimarea vreunei opinii independente.²⁰ El reproduce fără comentarii ceea ce îi parvenea din capitala imperială. Vom remarca faptul că, în deplină concordanță cu “Diario Estero” și cu “Bologna”, și în hebdomadărul mantovan Horea este calificat drept “amăgitorul” (*seduttore*) al românilor răsculați din Transilvania, că știrile referitoare la răscoală sunt seci, fără a se referi însă în mod stăruitor la excesele comise în timpul acesteia. Credem că numărul mic de știri despre răscoala românească în “Gazzetta di Mantova” se datorește, pe de o parte, interesului mai mare al cititorilor pentru alte subiecte din actualitate, de pildă războiul din Țările de Jos, pe de altă parte, poate, numărului de publicații importante accesibile la Mantova care să relateze despre evenimentele din Transilvania.

În încheiere publicăm, ca o întregire la cele patru relatări de presă (din 4, 11, 25 februarie și 1 aprilie 1785) din “Gazzetta di Parma”, cunoscute deja istoriografiei răscoalei lui Horea²¹, încă două știri ale aceluiași hebdomadăr, cele din 11 și 18 martie 1785.²² Avem deplina convingere că digitizarea accelerată a publicațiilor periodice vechi păstrate în biblioteci și arhive din Europa și America de Nord îi vor înlesni istoricului un acces cât se poate de facil și deopotrivă util pentru a explora în continuare ecoul de care s-a bucurat răscoala românească din 1784 în lumea europeană.

²⁰ Publicația se păstrează la Biblioteca Teresiana din Mantova și am consultat-o pe internet la adresa https://digilib.bibliotecateresiana.it/sfoglia_periodico2.php?tG=GAZZETTA%DI%20MANTOVA

²¹ Pascu, “Știri noi” cu reluarea în *IRH*, 198–199.

²² Publicația se păstrează la Biblioteca Nazionale Centrale din Roma și am consultat-o pe internet la adresa digitale.bnc.roma.it/tecadigitale/giornale/BVE0697101

1 “Diario Estero”, nr. 1037 din 10 decembrie 1784, p. 22–23.

Vienna, 15 Novembre. Le nuove della Transilvania sono, che que’ contadini si dimostrano coi fatti renitenti agli ordini dati per la numerazione delle anime per esser loro stati da gente facinorosa o sciocca male interpretata mente sovrana, che non altro vuole che il miglior bene de’ suoi sudditi. La numerazione delle anime nel Regno d’Ungheria e Province annesse fu incominciata nel di 20 del corrente mese nella maggior parte dei Comitati, principiandosi dai luoghi capitali di essi Comitati e dalle libere Città Regie.

Nel Bannato poi, tutto all’opposto, si sente essersi sollevati quei rozzi Vallacchi ed aver giurato di volere essere tutti soldati regi e niente altro desiderare che di servire Sua Maestà ec.

Traducere

Viena, 15 noiembrie [1784]. Noutățile din Transilvania sunt, că țăranii se manifestă prin acțiuni de împotriviare la ordinele date pentru numărarea sufletelor, deoarece oameni ticăloși sau fără de minte i-au făcut să priceapă greșit intenția suveranului, care nu dorește nimic altceva decât binele supușilor săi. Numărarea sufletelor a început în regatul Ungariei și în provinciile care țin de acesta în ziua de 20 ale lunii curente [octombrie] în cele mai multe comitate, începând cu localitățile mari din comitat, și în orașele libere regești.

În schimb în Banat s-a aflat că s-ar fi răsculat românii neciopliți și ar fi jurat că vor să fie cu toții soldați ai regelui și nu doresc nimic altceva decât să o slujească pe Maiestatea Sa etc.

2 “Diario Estero”, nr. 1039 din 17 decembrie 1784, p. 22.

Vienna, 25 Novembre. [...] Dalle ultime lettere della Transilvania si è inteso come la sollevazione dei Vallacchi sembra andarsi mitigando. Devono però per ordine di Sua Maestà venire in questa Capitale il Governatore Barone de Brukenenthal e il Barone de Preiss, generale delle armi in quella Provincia, per render conto della loro negligenza.

Il capo de’ sollevati, nominato Conte di Sales, si sente essere un vagabondo che è stato soldato, ma sempre intollerante. Per ordine sovrano è stata intanto posta la taglia di 400 zecchini alla sua testa e, se vien preso vivo, una ricompensa di 1.000 zecchini.

Traducere

Viena, 25 noiembrie [1784]. [...] Din ultimele scrisori venite din Transilvania s-a aflat că răscoala românilor pare să se potolească. Cu toate acestea, din ordinul Maiestății Sale, guvernatorul baron von Brukenenthal și baronul von Preiss, generalul trupelor din provincie, trebuie să vină în această capitală [Viena] pentru a da seama cu privire la neglijența lor.

S-a aflat că în fruntea răsculaților s-ar afla un anume conte von Salis, un

hoinar, care a fost soldat, dar întotdeauna nedisciplinat. Din ordinul suveranului, pe capul acestuia s-a pus o recompensă de 400 de țechini, iar dacă va fi prins viu răsplata este de 1.000 de țechini.

3 “Diario Estero”, nr. 1043 din 31 decembrie 1784, p. 22–23.

Vienna, 9 Dicembre. [...] La sollevazione nella Transilvania si è grandemente diminuita. Un corpo di circa 600 nobili armati a cavallo, per loro difesa e per sostenere i dritti cesarei, ed accompagnati da' loro cacciatori, ha preso certe bocche di valloni, dove il capo de' sollevati si era ritirato con gran numero di Vallacchi in orride boscaglie. Si è pure messa sotto le armi la nazione Sassone, e col' aiuto militare si crede che sicuramente si estinguerà nei boschi simil gente facinorosa.

Traducere

Vienna, 9 decembrie [1784]. Răscoala din Transilvania s-a redus foarte mult. Pentru a se apăra și pentru a susține drepturile imperiale, s-a format un corp de circa 600 de nobili călare înarmați, care sunt însoțiți de slujitorii lor. Au ocupat diferite intrări în munți, unde se retrăsese, în niște deșșuri sălbatică, conducătorul răsculașilor cu un număr mare de români. Și națiunea săsească a luat armele și se crede că, cu ajutorul armatei, oamenii ticăloși de acest fel vor fi stărpiți cu siguranță prin păduri.

4 “Diario Estero”, nr. 1045 din 7 ianuarie 1785, p. 18–20.

Vienna, 16 Dicembre. Sebbene le truppe imperiali abbiano fermato nella Transilvania i progressi della sollevazione dei Vallacchi mediante le provide misure prese dal regio commissario Conte Jankovics, ciò non ostante un grosso corpo di essi trovasi attruppato con i suoi caporioni fra inaccessibili montagne, ove si nutrice delle tante vettovaglie predate nelle passate scorrerie. Viene scritto per altro da Hermanstadt, che Horia, capo primario de' sediziosi, sia rimasto ucciso in un combattimento avuto colle truppe imperiali. I nobili Transilvani ed Ungheri, che per loro difesa si erano messi in arme e commettevano disordini e crudeltà, hanno avuto ordine di disarmarsi, essendo sufficienti ad acquietare le insorte turbolenze i Reggimenti Austriaci colà adunati. Si sono distinti in quella occasione gli usseri del Reggimento Alessandro Toscana, ed un picchetto di dieci di essi, avendo dovuto difendersi da una truppa di circa 100 Vallacchi, prese l'audace partito di vendere care le loro vite, onde spronandovi dentro i cavalli e menando di sciabola, uccisero più di 40 Vallacchi e ne condussero 22 prigionieri disarmati. Altro picchetto di 12 usseri del medesimo Reggimento, andando con il loro sargente per foraggi, fu circondato da altri 100 Vallacchi, ma la mortalità in quello incontro fu grande nei Vallacchi e molti ancora ne perirono degli usseri.

Traducere

Viena, 16 decembrie [1784]. Chiar dacă trupele imperiale au oprit în Transilvania avansarea răscoalei românilor datorită măsurilor înțelepte luate de comisarul regal contele Jankovics, totuși, în pofida acestora, un grup mare de răsculați se găsește adunat împreună cu căpeteniile lui în munții inaccesibili. Acolo se hrănește cu alimentele numeroase pe care le-a prădat în timpul jafurilor comise mai înainte. Pe de altă parte, de la Sibiu se scrie că Horea, conducătorul principal al răsculaților, ar fi fost ucis într-o luptă cu trupele imperiale. Nobilii transilvăneni și cei unguri, care au luat armele pentru a se apăra și au comis dezordini și cruzimi, au primit ordin să depună armele, deoarece regimentele austriece aflate acolo ar fi suficiente pentru potolirea tulburărilor cauzate de răsculați. Cu acest prilej s-au remarcat husarii din regimentul Alessandro Toscana. Un pichet de zece oameni din acest regiment, a fost nevoit să se apere împotriva unei cete de circa 100 de români și a avut curajul deosebit să-și vândă scump pielea. Astfel, au dat pinteni cailor și, folosind săbiile, au ucis mai mult de 40 de români, luând cu sine 22 de prizonieri dezarmați. Un alt pichet de 12 husari din același regiment, pornit cu sergentul său după furaje, a fost înconjurat de alți 100 de români. În acea ciocnire au murit mulți români, dar la fel de mulți au pierit dintre husari.

5 “Diario Estero”, nr. 1049 din 21 ianuarie 1785, p. 19.

Vienna, 1. Gennajo. [...] Sebbene le truppe imperiali abbiano fermato nella Transilvania i progressi della sollevazione dei Vallacchi mediante le provide misure prese dal regio commissario Conte Jankovics, ciò non ostante un grosso corpo di essi trovasi attruppato con i suoi caporioni fra in(ac)cessibili montagne, ove si nutrisce delle tante vettovaglie predate nelle passate scorrerie. Viene scritto per altro da Hermanstadt, che Horia, capo primario de' sediziosi sia rimasto ucciso in un combattimento avuto colle truppe imperiali. I nobili Transilvani ed Ungheri, che per loro difesa si erano messi in arme, hanno avuto ordine di disarmarsi, essendo sufficienti ad acquistare le insorte turbolenze i Reggimenti Austriaci colà adunati. [...]

Traducere

Viena, 1 ianuarie [1785]. [...] Chiar dacă trupele imperiale au oprit în Transilvania avansarea răscoalei românilor datorită măsurilor înțelepte luate de comisarul regal contele Jankovics, totuși, în pofida acestora, un grup mare de răsculați se află adunat împreună cu căpeteniile lui în munții inaccesibili. Acolo se hrănește cu alimentele numeroase pe care le-a prădat în timpul jafurilor comise mai înainte. Pe de altă parte, de la Sibiu se scrie că Horea, conducătorul principal al răsculaților, ar fi fost ucis într-o luptă cu trupele imperiale. Nobilii transilvăneni și cei unguri, care au luat armele pentru a se apăra, au primit ordin

să depună armele, deoarece regimentele austriece aflate acolo ar fi suficiente pentru potolirea tulburărilor cauzate de răsculați. [...]

6 “Diario Estero”, nr. 1057 din 18 februarie 1785, p. 23–24.

Vienna, 27 Gennajo. [...] I due capi de’ ribelli Vallacchi, Horja e Gloska, sono come se scrisse nelle carceri di Carlsb(u)rg, ma qui si dubita molto se verranno fatti morire, poichè si sa che l’Horja nell’atto che vide di non poter scappare, tirò dal seno alcune carte e le gettò nel fuoco con maggiore impegno che le medesime fossero divorate dalle fiamme, che di pensare alla sua disgra(t)ia. In seguito poi si sa ancora, che esso ha fatto dire all’Imperatore avere cose da rivelargli, per cui la Maestà Sua gli sarebbe certamente grata, e perciò, se questo è vero, potrà così scansarre la morte. [...]

Traducere

Viena, 27 ianuarie [1785]. [...] După cum se scrie, Horea și Cloșca, cei doi capi ai răsculaților români, sunt în închisoare la Alba Iulia. Există însă mari îndoieli că va fi condamnat la moarte, deoarece se știe că, atunci când a văzut că nu poate scăpa, Horea a scos de la piept mai multe documente și le-a aruncat în foc cât se poate de repede, ca acestea să fie distruse de flăcări, asta în loc să se gândească la necazurile lui. Se mai știe, că a pus să i se transmită împăratului, că dorește să-i destăinuiească niște lucruri pentru care Maiestatea Sa îi va mulțumi cu siguranță. Dacă așa ceva este adevărat, el ar putea ocoli [pedeapsa cu] moartea. [...]

7 “Diario Estero”, nr. 1059 din 25 februarie 1785, p. 21.

Vienna, 3 Febbrajo. [...] Viene scritto dalla Transilvania, che ora regni tra que’ Vallacchi la maggiore tranquillità e pentimento degli eccessi commessi. Il Generale Comando di quella Provincia sta formando il processo al capo ribelle Horia e dee investigare se siavi chi occultamente possa aver avuta parte alla sollevazione. Frattanto Sua Maestà l’Imperatore ha voluto che siano distribuiti 600 zecchini ai 7 contadini che hanno molto cooperato all’arresto del seduttore. Il vescovo di Arad, il quale ha pur giovato moltissimo a richiamare all’ubbidienza i ribelli, è stato generosamente regalato e così pure i soldati hanno ricevuti dei promossi e vari uf(f)iziali sono stati. [...]

Traducere

Viena, 3 februarie [1785]. [...] Din Transilvania se scrie că acolo domnește în prezent liniștea cea mai deplină în rândul românilor, precum și căința față de excesele comise. Comandamentul General din acea provincie organizează procesul lui Horea, căpetenia răsculaților, și a pus să se cerceteze dacă la răscoală ar mai fi luat parte cineva în mod ocult. Între timp, Maiestatea Sa Împăratul a poruncit să li se dea 600 de țechini celor șapte țărani care au cooperat mult la

prinderea amăgitorului. Episcopul Aradului¹, care a ajutat cât se poate de mult la readucerea răsculaților la ascultare, a fost răsplătit cu generozitate; la fel și soldații au fost gratificați și mai mulți ofițeri au fost avansați. [...]

¹ Petru Petrovici, episcopul ortodox al Aradului (1783–1786).

8 “Diario Estero”, nr. 1065 din 18 martie 1785, p. 17–19.

Vienna, 21 Febbrajo. [...] Martedì mattina si videro andar girando per la città 5 contadini Vallacchi con pistole e coltelli sotto il giubbone. Onde dalle guardie della Polizia vennero indirizzati alla Cancelleria Ungarica Transilvania per far certificare i loro passaporti, i quali si trovarono essere contrafatti e falsi (essi però non sanno nè leggere, nè scrivere). Volevano andare (dicevan’ essi) dall’Imperatore per rivelargli un gran segreto, ma in quella vece furono mandati all’Ufficio Capitanale della Polizia, ove trovando preparato buon numero di guardie, furono con molta fatica incatenati e condotti nelle carcere, dove ora vengono esaminati.

Sentesi da Munkacs in data de 15 corrente, che essendosi sedati i tumulti dei ribelli Vallacchi, le regie truppe adoperate in tal occasione se ne ritornavano alle loro stazioni, che i corazzieri del Reggimento Trautmannsdorf passando per Magyar Egres si avvicinevano ad Hunyad, luogo di loro quartiere, e finalmente che il Barone Kempff nel giorno 10 di detto mese era col terzo battaglione del Reggimento Francesco Giulay partito dalla detta terra di Munkacs per la Transilvania, dove sarà impiegato per la conservazione della ristabilita tranquillità di quella Provincia.

Traducere

Viena, 21 februarie [1785]. [...] Marți de dimineață (15 februarie 1785 – n. n.) au fost văzuți plimbându-se prin oraș (Viena – n. n.) cinci țărani români cu pistoale și cuțite ascunse sub mantale. Au fost îndrumați de sergenții de poliție spre Cancelaria [Aulică] Ungaro-Transilvăneană pentru a le fi certificate pașapoartele. Acestea s-au dovedit a fi contrafăcute și false (țărani nu știu de altfel nici să citească, nici să scrie). Ei voiau să se ducă (așa cum ziceau) la împărat, pentru a-i dezvălui un mare secret. Au fost în schimb trimiși la Comandamentul de Poliție al Capitalei. Acolo îi aștepta un număr mare de gardieni, care i-au pus în lanțuri cu mare greutate și i-au dus la închisoare, unde vor fi cercetați.

De la Munkacs s-a aflat din data de 15 luna curentă [februarie] că, deoarece s-a liniștit tulburarea produsă de răsculații români, trupele regale folosite cu acest prilej se întorc în garnizoanele lor, că cuirasierii din regimentul Trautmannsdorf au trecut prin Agriș aflat în vecinătate de Hunedoara, localitatea lor de garnizoană, în fine, că în ziua de 10 a zisei luni a plecat din zisul Munkacs spre Transilvania baronul Kempff cu al treilea batalion din regimentul Francisc Gyulai. Acolo va fi folosit la păstrarea liniștii care a fost restabilită în acea provincie.

9 “Diario Estero”, nr. 1065 din 18 martie 1785, p. 19.

Vienna, 24 Febbrajo. [...] E qui giunto alla Corte, che nella Transilvania sia recentemente riuscito di prendere un terzo capo di sedizione, cognato dal Gloska, per nome Krisan Gyoers (Giorgio Croce), il quale si trova ora pure rinchiuso nelle prigioni di Carlsburg.

Traducere

Viena, 24 februarie [1785]. [...] La Curtea de aici s-a primit știrea că în Transilvania s-a reușit de curând prinderea unei a treia căpetenii a răscoalei numite Gheorghe Crișan (Giorgio Croce). Acesta este în prezent închis și el în închisoarea de la Alba Iulia.

10 “Diario Estero”, nr. 1069 din 1 aprilie 1785, p. 23–24.

Presburgo, 26 Febbrajo. Si rileva da una lettera di Clausenburgh de’ 27 Gennajo che il ribelle Horja abbia domandato che gli sia fatto il processo non in conformità delle leggi del paese, ma secondo le regole di giustizia. La Deputazione Imperiale essendo passata ad esaminarlo non ha rilevato, a quello che sentesi, cose di gran conseguenza nei due primi costituiti, cosicchè fino ad ora nulla v’ha di deciso sulla sua sorte. Ora tutto è tranquillo tra i Vallacchi e le truppe sono ritornate ai loro quartieri. Niun Vallacco ardisce stare una notte in Clausenburgh senza un’ espressa permissione. Verranno distrutte tutte le loro capanne sulle montagne vicine, e da quà innanzi non potranno avere altro alloggio che nei villaggi. La nobiltà Transilvana si è formata tra essa una Milizia nazionale, che ha il suo capo e gli altri gradi in ordine militare, per mettersi al coperto da ogni insulto e conservare la ristabilita tranquillità.

Traducere

Bratislava, 26 februarie [1785]. Aflăm dintr-o scrisoare din Cluj din 27 ianuarie, că răsculatul Horea ar fi cerut să fie judecat nu conform cu legile țării ci potrivit cu regulile dreptății. După ce deputăția imperială¹ a început să-l interogheze, n-a aflat lucruri de mare importanță – așa cum se zvonește – după primele două audieri, așa că până acum n-a fost luată nicio hotărâre cu privire la soarta sa. În prezent, printre români este liniște peste tot, iar trupele se întorc în garnizoanele lor. Niciun român nu îndrăznește să rămână la Cluj peste noapte fără să aibă un permis special. Toate colibele lor aflate în munții învecinați vor fi distruse, iar de acum înainte [românii] nu vor mai putea locui decât în sate. Nobilimea transilvăneană a format din rândurile ei o miliție națională. Aceasta își are căpetenia proprie și alte grade potrivit cu rânduiala militară, pentru a se apăra de orice atac și pentru a păstra liniștea care a fost restabilită.

¹ Este vorba de Comisia de anchetă condusă de contele Anton Jankovics și de generalul Pavel Papilla.

11 “Diario Estero”, nr. 1081 din 13 mai 1785, p. 19–20.

Vienna, 18 Aprile. [...] Il Barone Vasseliny, possessore di molti beni in Transilvania, è stato ultimamente trasportato in perpetuo arresto nella fortezza di Kufstein nel Tirolo. Il suo delitto è di aver trattati i suoi sudditi Vallacchi con enormi crudeltà e avere per ciò indirettamente cagionata la ribellione dei medesimi.

Traducere

Viena, 18 aprilie 1785]. [...] Baronul Wesselényi, care stăpânește multe bunuri în Transilvania, a fost dus recent pentru un arest definitiv în cetatea Kufstein din Tirol. Delictul său este că i-a tratat pe supușii săi români cu o cruzime nemăsurată și a pricinuit astfel, în mod indirect, răscoala acestora.

12 “Diario Estero”, nr. 1085 din 27 mai 1785, p. 21–22.

Vienna, 5 Maggio. [...] I Vallacchi più colpevoli, in numero di 150, hanno tutti subito la pena dovuta ai loro misfatti. Nessuno però è stato punito di morte dopo l'esecuzione dei loro capi. A vari sonosi date trenta fino a cento bastonate, e poi furono messi in libertà, ma altri poi vennero condannati a tre, cinque e dieci anni di prigionia. Non ostante che la tranquillità sia pienamente ristabilita colà, pure il Reggimento di cavalleria formatosi dai nobili della Transilvania è restato non solamente fino adesso in piedi, ma si è aumentato considerabilmente, e però è stato ordinato a quel General Comando di far uso della forza qualora quel Reggimento non volesse disciogliersi spontaneamente.

Fu arrestato nella Transilvania un quarto capo de' ribelli, denominato Pietro Postch. Il Greco che lo ha consegnato, ottenne da S. M. I. e R. 100 zecchini ed una pensione di 200 fiorini all'anno.

Traducere

Viena, 5 mai [1785]. [...] Românii cei mai vinovați, 150 la număr, au primit cu toții pedeapsa meritată pentru fărâdelegile lor. Totuși, după ce conducătorii lor au fost executați, niciunul n-a fost condamnat la moarte. Mulți au fost pedepsiți cu 30 până la 100 de bastoane bătaie, apoi au fost puși în libertate. Alții au fost condamnați la trei, cinci și zece ani de închisoare. În pofida faptului că liniștea a fost restabilită pe deplin, regimentul de cavalerie format de nobili din Transilvania nu numai că a rămas activ până acum, ci a și sporit în mod considerabil. Cu toate acestea Comandamentului General de acolo [din Transilvania] i s-a ordonat să facă uz de forță dacă acel regiment nu va accepta să se dizolve de bună voie. În Transilvania a fost arestată o a patra căpetenie a răsculaților, Petru Baciuc cu numele. Grecul care l-a predat primește de la Maiestatea Sa Imperială și Regală 100 de țechini și o pensie de 200 de florini pe an.

13 “Bologna”, nr. 51 din 22 decembrie 1784, p. 4.

Di Vienna, 10 Dicembre. [...] Essendosi ricevute ulteriori notizie dalla Transilvania, si rileva che più di mille de' sediziosi, fra i quali qualche nobili ancora, hanno perduta la vita e trentasei villaggi sono rimasti inceneriti. Le saggie provvidenze prese dal tenente-maresciallo di campo Fabris, subentrato al posto del general di artiglieria barone de Preiss, al quale S. M. I. ha data l'acquiescenza, hanno spento il fuoco della sedizione. Il conte de Jankovics ed il generale Papilla sono stati inviati da S. M. a prendere esatta informazione de' delitti di cotesti sediziosi, che principiarono ad ammuntnarsi fino dal primo di Novembre p. p. contro i loro giurisdicenti e contro la nobilità, ed è stata conferita loro la plenipotenza in tutto ciò che sia confacente a render durevole la tranquillità, il buon ordine e la pubblica sicurezza nel comitato di Huniad nella Transilvania suddetta, su i confini del Bannato di Temeswar, dove i sediziosi sforzati s'erano di turbarla. Si distruggono pure tutte le truppe di ladroni, che abitano le montagne di Lagosch e di Caransebesch. Inoltre sono stati inviati in molti villaggi degli ecclesiastici dotti per addolcire li costumi di quel popolo feroce, che per la maggior parte non ha principi di religione, nè di umanità. Quasi tutti quelli banditi sono Valachi o Turchi e sono tanti induriti, chei li castighi li più rigorosi non fanno in essi alcuna impressione.

Traducere

De la Viena, 10 decembrie [1784]. [...] Potrivit cu ultimele știri primite din Transilvania, mai mult de o mie de răsculați, între aceștia chiar și câțiva nobili, și-au pierdut viața, iar treizeci și șase de sate au fost incendiate. Măsurile înțelepte luate de feldmareșalul-locotenent Fabris, care l-a înlocuit din funcție pe generalul de artilerie baron von Preiss, pe care Maiestatea Sa Imperială l-a scos la pensie, au stins flăcările răscoalei. Contele de Jankovics și generalul Papilla au fost trimiși de Maiestatea Sa să strângă informații exacte despre delictele comise de răzvrățiți, care au început să se răscoale încă de la 1 noiembrie a. c. împotriva funcționarilor lor și a nobilimii. Li s-a dat deplină putere să întreprindă tot ceea ce ar fi potrivit pentru restabilirea liniștii, buneii rânduiei și siguranței publice în comitatul Hunedoara din Transilvania, precum și la granița cu Banatul Timișoarei, spre care răsculații presați se îndreaptă cu intenția de a-l tulbura. De asemenea, au fost stârpite toate cetele de lotri aflate în munții de la Lugoj și Caransebeș. În afară de asta, în multe sate au fost trimiși preoți pregătiți pentru a îmblânzi moravurile acelor oameni sălbatici care, în cea mai mare parte, n-au vreo noțiune despre religie și nici despre omenie. Aproape toți acești lotri români sau turci s-au înăsprit așa de mult, că nici pedepsele cele mai aspre nu-i mai sperie.

14 “Bologna”, nr. 52 din 29 decembrie 1784, p. 3–4.

Vienna, 14 Dicembre. [...] La ribellione all’incontro della Transilvania va ognora più cessando, avendo una gran parte de’sediziosi deposte le armi. Ciò non ostante, si è rotta ogni comunicazione tra quelli di Transilvania e nel Bannato di Temiswar.

Venezia, 25 Dicembre. [...] Scrivono da Coloswar nella Transilvania in data delli 26 Novembre quanto segue: Dacchè li Valacchi incominciarono ad ammutinarsi, la nostra città (in cui sogliono convocarsi gli Stati della Provincia) e soprattutto le circonvicinanze di Carlsburgo e di Deva si trovano nella maggiore costernazione. Sono già alcuni mesi che 8 m. di questi sciagurati s’erano proposti di più non dare il tributo di lavoro a loro signori, dicendo che volevano entrare al servizio dell’Imperatore ed essere trattati come li Siculi (popolo cui discende dagli Unni e che Attila condusse in quelle regioni). L’Imperatore non avendo voluto accordare ad essi una tale dimanda, hanno risolto di usare violenza e di far perire tutti gli loro padroni. Da quel momento più di 13 m. sollevati, attruppatisi nel bosco che separa Carlsburgo dal Deva, esercitarono contro li loro signori atrocità inaudite. Dopo di avere impallati vivi alcuni de’ loro bali, reciso li piedi e le mani a molti altri, que’ furenti saccheggiarono le loro case e vi appicciarono fuoco. La vogliono principalmente con la primaria nobiltà, e poco ci volle che una parte non ne sia stata sorpresa ne’ primi giorni del corrente mese a Thorotzka, borgo situato 4 leghe di quà lontano. Per buona sorte si erano que’ nobili ritirati poco prima ad Hermanstadt, qui ed a Carlsburgo, dove gli abitanti temerono di essere assaliti da uno all’ altro momento. Le porte di Carlsburgo e le nostre furono chiuse, alzati li ponti ed appuntato il cannone contro li assalitori. Il co(n)te di Czaky ed il nostro maggiore fecero il di 14 la rivista de’ cittadini atti alle arme e se ne trovaronno 4 m. Si appostarono corpi di guardia sulle strade che conducono alla città e li subborghi si tennero ogni notte illuminati. Fu distribuita della polvere e delle palle agli abitanti. La nostra guarnigione, ch’era da qualche tempo di quà partita, venne alle mani con gli ribelli, de’ quali alcune centinaja furono uccisi ed altri fatti prigionieri. Li signori Rosenfeld, obergespana del contado di Hermanstadt, il governatore Bruckental ed il vescovo Valacco si portarono a trovare gli ammutinati per procurare di addolcirli, ma finora s’ignora se vi siano riusciti. Il capo de’ ribelli è denominato Horniak, il quale, dopo di essere scappato dalla carcere, fa credere al popolo di essere autorizzato da un’ordine espresso dell’Imperatore di trucidare tutta la nobiltà Transilvana, e li sollevati minacciarono di passare anche sul territorio della Sovrana di Russia. Si crede però, che il preciso capo de’sollevati non sia già Horniak, ma bensì il conte Salins (e non Salis, come alcuni scrissero). Questo ultimo fu maggiore di ussari e cassato nel 1774 per causa di concussione. Li ribelli, in numero di ventimilla, si trinciarono sulle più alte montagne alle

quali non ci si avvicina sennon con somma difficoltà. Li quatro reggimenti spediti ad inseguirli per mettergli alla ragione non essendo sufficienti, fu dato ordine che ne marciasse un più gran numero. Il tenente felt-maresciallo conte di Fabris ha preso il comando generale ad Hermanstadt. Furono promessi mille zecchini di ricompensa a colui che potrà consegnare il capo de' ribelli. Questi non danneggiano in alcuna maniera li beni che formano parte delli domini dell'Imperatore. Non avendo a dolersi sennon de' signori padroni delle terre, attaccano solamente quanto a questi appartiene, e molte mogli e figliuoli di questo furono crudelmente trucidati. Dopo di aver saccheggiato molti castelli ed altre case signoriali, si resero più terribili per le armi che ci trovarono. Un de' loro corpi di otto milla Valacchi fu rispinto da duecento dragoni del Reggimento di Savoia, che uccisero ad essi 19 uomini e fecero 50 prigionieri. La cosa però è dopo successa diversamente, poichè essi uccisero all'incontro circa 60 di que' medesimi dragoni. Ora si sparge, che tre reggimenti inviati contro quei ribelli furono rispinti ed ucciso il generale Alvinzi che gli commandava, e che dopo li sollevati continuavano ad incendiare tutte le case ed altri edifici su quelle strade. Li abitanti di Cronstadt abbruciarono il loro ponte per non essere sorpresi dalli sediziodi, assicurandosi che a quella parte ve ne sono 16 m. Incenerirono anche tre carri, li quali venivano da Vienna con merci del valore di 4 m. fiorini.

Traducere

Viena, 14 decembrie [1784]. [...] Răscoala izbucnită în Transilvania se îndreaptă tot mai mult spre sfârșit, o mare parte dintre răsculați depunând deja armele. Cu toate acestea, între cei din Transilvania și cei din Banatul Timișoarei s-a rupt orice legătură.

Veneția, 25 decembrie [1784]. [...] De la Cluj, în Transilvania, la 26 noiembrie se scriu următoarele: De când românii au început să se răzvrătească, orașul nostru (în care sunt convocate de obicei Stările Țării¹) și mai ales zona din jur de Alba Iulia și Deva se află în cea mai mare consternare. Sunt deja câteva luni de când 8.000 dintre acești ticăloși și-au propus să nu mai presteze darea în muncă pentru domnii lor, zicând că vreau să intre în slujba împăratului și să fie tratați la fel ca secuii (o populație care descinde din huni și pe care Attila i-a adus în acele părți). Deoarece împăratul n-a vrut să le aprobe o astfel de cerere, au hotărât să recurgă la violență și să-i dea pieirii pe toți stăpânii lor. Din acel moment s-au ridicat mai mult de 13.000, care s-au adunat în pădurile dintre Alba Iulia și Deva, comițând atrocități nemaiauzite împotriva domnilor lor. După ce i-au tras în țeapă de vii pe unii dintre funcționarii acestora, altora tăindu-le mâinile și picioarele, acești nemernici le-au jefuit casele și le-au dat foc. Au pus ochii mai ales pe nobilii de frunte, lipsind doar puțin ca o parte a lor să nu fie surprinsă în primele zile ale lunii curente la Rimetea-Trăscău, un târg aflat la o depărtare de 4 leghe de aici. Din fericire, acei nobili apucaseră

cu puțin timp mai înainte să se refugieze la Sibiu, aici [la Cluj] și la Alba Iulia, unde locuitorii s-au temut că vor fi atacați dintr-o clipă în alta. La Alba Iulia și la noi porțile au fost închise, podurile au fost ridicate și tunurile îndreptate înspre atacatori. Conte Csáky și maiorul de la noi i-au trecut în revistă în ziua de 14 pe orașenii apti să poarte arme, fiind găsiți 4.000. Pe drumurile care duc spre oraș au fost puse posturi de pază, iar suburbiile au fost luminate în fiecare noapte. Locuitorilor li s-a împărțit praf de pușcă și gloanțe. Garnizoana noastră, care plecase de o vreme de aici, s-a ciocnit cu răsculații, dintre care mai multe sute au fost uciși iar alții luați prizonieri. Domnii Rosenfeld, comite suprem al comitatului Sibiu², guvernatorul Brukenthal și episcopul român³ au ieșit pentru a-i întâlni pe răzvrătiți și pentru a încerca să-i liniștească. Până acum nu se știe însă dacă au reușit. Căpetenia răsculaților este un anume Horea care, după ce a scăpat din închisoare, a făcut poporul să creadă că este autorizat printr-un ordin expres al împăratului să omoare toată nobilimea din Transilvania, iar cei răsculați au amenințat chiar că vor trece pe teritoriul suveranei Rusiei.⁴ Se crede însă că șeful de fapt al răsculaților nu ar fi chiar Horia, ci mai curând contele Salins (iar nu Salis, cum au scris unii). Acesta din urmă a fost maior de husari, fiind concediat în 1774 din cauza unei răni. Răsculații, în număr de douăzeci de mii, s-au retransătat în munții cei mai înalți, la care nu se poate ajunge decât cu mare greutate. Deoarece cele patru regimente trimise pentru a-i aduce la liniște nu au fost suficiente, s-a dat ordin ca spre acele părți să se pună în marș un număr mai mare [de trupe]. Feldmareșalul-locotenent conte de Fabris a preluat, la Sibiu, conducerea Comandamentului General [al Transilvaniei]. A fost promisă o recompensă de o mie de țechini aceluia care îl va preda pe conducătorul răsculaților. Aceștia n-au produs stricăciuni de niciun fel bunurilor care țineau de domeniile împăratului. Neavând a se plânge decât de domnii lor stăpânitori de pământ, ei au atacat doar ceea ce le aparținea acestora. Multe femei și fete ale acestora au fost ucise cu cruzime. După ce au jefuit numeroase castele și alte case ale domnilor, ei s-au manifestat cu o cruzime și mai mare dispunând de armele pe care le-au găsit acolo. Una din coloanele lor, formată din opt mii de români, a fost respinsă de două sute de dragoni din Regimentul Savoia. Aceștia au ucis 19 dintre ei și au luat 50 de prizonieri. Apoi lucrurile s-au desfășurat altfel, deoarece răsculații au ucis, la rândul lor, în jur de 60 dintre dragoni. Acum se zvonește că trei regimente trimise împotriva acelor răsculați au fost respinse de aceștia, fiind ucis generalul Alvinczi care le comanda, iar după aceea răsculații au continuat să dea foc tuturor caselor și altor clădiri aflate în calea lor. Locuitorii din Brașov i-au dat foc podului [de la cetate] ca să nu fie luați prin surprindere de răsculați, crezând că în acele părți se află cam 16.000. Răsculații au mai dat foc la trei căruțe care veneau de la Viena cu mărfuri în valoarea de 4.000 de florini.

¹ Dieta Transilvaniei.

² Johann Friedrich Czekelius von Rosenfeld a fost primar al Sibiului de la 24 februarie 1783 până la 3 mai 1786.

³ Ghedeon Nichitici, episcop ortodox al Transilvaniei (1783–1788).

⁴ Ecaterina a II-a cea Mare, împărăteasa Rusiei (1762–1796).

15 “Bologna”, nr. 2 din 11 ianuarie 1785, p. 4.

Venezia, 8 Gennaro. [...] Da Coloswar nella Transilvania, in data delli 10 dello scorso mese di Dicembre, abbiamo ricevute in quest’ ordinario le seguenti notizie: Li Valacchi ribelli in numero di 20 m. marciano in tre colonne e mettono tutto a ferro ed a fuoco. Il contado di Huniad fu intieramente saccheggiato. Derubbando il castello del sig(nor) Simeone Toroczkay, hanno cagionata una perdita di 5 m. fiorini. Il barone Giuseppe di Toroczkay ha dovuto lasciare ad essi tutto ciò che aveva. Questo signore è arrivato qui in camicia con la sua moglie e 7 figliuoli. Tutti li conti, baroni e la maggior parte de’ gentiluomini hanno lasciate le loro terre per ritirarsi nelle città. Quelli che ci arrivano durano ancora fatica a trovarsi alloggi. Si dice, che li Valacchi sono in camino per esso Coloswar ed Hermanstadt. Il di 16 dello scorso tutta la nobiltà si portò ad incontrare li sediziosi per disperderli ed impadronirsi delli loro capi. In fine, tutti quelli che sono in istate di portare le armi devono marciare contro gli nemici della Patria. Li guasti cagionati da quei furiosi in differenti siti sono immensi. Si calcolano più di 200 m. fiorini quelli che hanno fatti sulle terre del co(nte) di Palfy. Il co(nte) di Faney, che era assediato nel suo castello, ha dovuto prendere ad imprestito l’uniforme de’ suoi usseri per sfuggire alla morte di cui era minacciato. Subito che quei scelerati furono informati della sua fuga, incendiarono il di lui villaggio. In un’ altro sito incendiato gettarono nelle fiamme un giovine di 16 anni, figlio di un gentiluomo che ricercavano. Alcuni ribelli, passando dinanzi ad un magazzino in cui vi erano della polvere, si disponevano a sforzarlo, ma appena fu ad essi detto ch’era dell’Imperatore, si ritirarono per andare a commettere eccessi altrove. Due giovini gentiluomini, ritornati da poco tempo dall’ Università di Lipsia, ebbero in quel’ istessa sera la mala sorte di essere strangolati ed impallati. Sono tre le colonne di Valacchi ribelli che mettono il tutto a fuoco ed sangue. Secondo avvisi posteriori, il contado di Huniad fu intieramente saccheggiato. Tutti li conti, baroni e la maggior parte de’ gentiluomini si sono qui ritirati e li Valacchi continuano ad avanzarsi verso la nostra città e verso Hermanstadt.

Essi ribelli, non contenti d’incendiare le case de’ loro signori, inceneriscono anche quelle de’ loro vassalli, quando questi ricusano d’entrare nel partito delli sediziosi. Al Harspanya saccheggiarono la Cassa Reale e portarono via tutto l’oro di quel sito. Questi scelerati hanno per capi li nominati Horre, Sofrony

e Salins. Il maggiore Schultz, avendosi fatto venire davanti uno di quelli capi, colui gli rispose in questi termini: “Signore, non crediate già, che senza ragione abbiamo abbracciato questo tristo partito. La necessità la più pressante ci ha sforzati. Ecco copie autentiche di molti Editti Reali emanati in nostro favore e che sono rimasti senza esecuzione. Tutte le nostre rappresentanze riguardo a ciò sono state inutili o ci furono ognora rispedite senza volere ascoltarci. Dunque, per scuotere il giogo della schiavitù la più insopportabile, abbiamo risolto di vendicarci. Sappiamo, che il nostro passo verrà molto disapprovato, ma ci lusinghiamo nel medesimo tempo che servira a fare esaminare la condotta di quelli che ci hanno si crudelmente oppressi. In ogni caso, noi preferiamo la morte ad una vita che ci è pesante. Moriremo felici quando il nostro esempio garantisca li nostri discendenti nelli diritti dell’umanità e renda allo stato de’ sudditi sommessi e contenti.”

Dopo di avere intese queste ragioni, il tenente generale Schultz s’incarico di ottenere per li ribelli le seguenti grazie: 1. Un perdono generale, 2. Che si ascolteranno le loro doglianze con imparzialità, 3. Che li lavori per il padrone saranno diminuiti conforme alle Patenti Regie. Il capo delli sediziosi assicurò per sua parte che fino all’esecuzione di questi trè punti li paesani che sono sotto li suoi ordini non commetteranno alcuno eccesso.

Traducere

Veneția, 8 ianuarie [1785]. [...] De la Cluj, în Transilvania, am primit cu data de 10 ale trecutei luni decembrie, în mod obișnuit, următoarele știri: Românii răsculați, în număr de 20.000, mărșăluiesc în trei coloane și trec totul prin foc și sabie. Comitatul Hunedoara a fost jefuit în întregime. Cu ocazia prădării castelului domnului Simon Thoroczky au pricinuit o pagubă de 5.000 de florini. Baronul József Thoroczky a fost nevoit să le lase acestora tot ceea ce avea. Acest domn a ajuns aici [la Cluj] numai în cămașă, cu soția sa și cu cei șapte copii. Toți conții, baronii și cea mai mare parte dintre nobili și-au părăsit pământurile pentru a se retrage în orașe. Cei care ajung aici sunt nevoiți să-și găsească vreo locuință. Se zice că românii ar fi chiar în drum spre Cluj și Sibiu. În ziua de 16 ale lunii trecute întreaga nobilime a pornit împotriva răsculaților pentru a-i împrăștia și pentru a pune mâna pe căpeteniile lor. În fine, toți cei care sunt în stare să poarte arme trebuie să pornească împotriva dușmanilor patriei. Distrugerile provocate de acești oameni violenți în diferite locuri sunt imense. Cele făcute pe pământurile contelui Pálffy se ridică la mai mult de 200.000 de florini. Conteul Forray, care fusese asediat în castelul său, a fost nevoit să se îmbrace cu uniforma unuia dintre husarii săi pentru a scăpa de moartea care îl amenința. Îndată ce acești scelerați au aflat de fuga sa, au dat foc satului care îi aparținea.¹ Într-un alt loc pe care l-au incendiat, l-au aruncat în flăcări pe un tânăr de 16 ani, fiul unui nobil pe care îl căutau. Trecând prin fața unui depozit

în care se afla praf de pușcă și gloanțe, câțiva răsculați s-au pregătit să-l spargă, dar îndată ce li s-a spus că era al împăratului s-au retras pentru a se îndrepta spre alt loc în care să comită excese. Doi nobili tineri, care se întorseseră de puțină vreme de la Universitatea din Leipzig, au avut în aceeași seară nenorocul să fie sugrumați și trași în țepă. Sunt trei coloane de români răsculați care trec totul prin foc și sânge. Potrivit cu ultimele știri, comitatul Hunedoara a fost prădat în întregime. Toți conții, baronii și cea mai mare parte a nobililor s-a refugiat aici [la Cluj], iar românii continuă să înainteze spre orașul nostru și spre Sibiu. Răsculații nu se mulțumesc să dea foc doar caselor care le aparțin stăpânilor lor, ci le incendiază și pe cele ale slujitorilor acestora, dacă refuză să li se alătore. La Abrud au jefuit Casieria Regală, de unde au luat tot aurul. Acești scelerați au drept conducători pe numiții Horea, Sofronie și Salins. După ce maiorul Schultz s-a întâlnit cu unul din acești conducători, acesta i-a spus următoarele: “Domnule, să nu credeți cumva că am pornit fără motiv pe această cale tristă. Nevoile cele mai apăsătoare ne-au silit la asta. Iată copii autentice ale mai multor porunci regale date în favoarea noastră, rămase fără să fi fost puse în practică. Toate cererile noastre în această privință au fost inutile sau au fost întotdeauna trimise înapoi, fără să fim ascultați. De aceea, pentru a scutura jugul robiei atât de nesuferite, am hotărât să ne răzbunăm. Știm, că pasul nostru va fi mult dezaprobat, dar sperăm în același timp că va fi de folos pentru cercetarea comportamentului acelor care ne-au oprimat cu atâta cruzime. În orice caz, preferăm moartea unei vieți care este atât de apăsătoare. Vom muri fericiți dacă pilda noastră le va asigura urmașilor noștri drepturile omeniei și îi va da statului supuși ascultători și mulțumiți.”

După ce a ascultat aceste motive, generalul-locotenent [sic!] Schultz a promis să obțină pentru răsculați următoarele îngăduințe: 1. O amnistie generală, 2. Ca plângerile lor să fie cercetate fără părtinire, 3. Ca muncile pe seama stăpânilor să fie diminuate în conformitate cu patentele regale. Conducătorul răsculaților a dat asigurări că, până ce vor fi împlinite aceste trei puncte, țărani aflați sub comanda sa nu vor comite niciun exces.

¹ Este vorba de Săvârșin.

16 “Bologna”, nr. 3 din 18 ianuarie 1785, p. 4.

Vienna, 5 Gennaro. [...] Il maggiore di Stranitz ha sforzati 500 Valacchi a mettere a basso li armi. Sentesi che 9 m. di quei sciagurati continuano a devastare li contorni di Thorda e di Thorozko. Deva fu intieramente rovinata. Nella signoria di Zalath si sono poi impadroniti della Regia Cassa e delle più belle miniere. Il tenente felt-maresciallo conte di Fabris, nominato comandante nella Transilvania, era ad Hermanstadt, da dove scrivono che le misure prese dal Governo facevano rientrare nel suo dovere un gran parte di quelli sediziosi,

quantità di esso però ancora stava nelle montagne di Topanfalfa, e l'impostore Hornia continuava a dare il guasto a tutto il contado di Zarand, da cui era fugita tutta la gente, cioè quella che non fu trucidata. Continue erano le scaramucie tra le truppe regolate ed i suddetti ribelli.

[...] Tuttora variano le relazioni che si ricevano riguardo alla ribellione in Transilvania, poichè li ribelli sono divisi in differenti corpi e mentre uno di quelli viene o battuto o sottomesso, un' altro continua le sue straggi. E quantunque rimangano perdenti ogni volta che incontrano truppe regolate, ardisono però di ritornare all'attacco. Il vecchio Horiah, paesano Valacco, fece impalare due uffiziali imperiali ed il giovanetto figliuolo di uno di essi, essendo li ribelli divenuti più furiosi che mai. Li 7 reggimenti imperiali però, che sono nella Transilvania, e dove se ne attendevano altri trè onde attaccare li ribelli de ogni parte, già impedivano a coloro ogni comunicazione ed hanno avuto ordine di più non risparmiare quei scelerati, a' quali si sono uniti de' Turchi e degli Ungheri.

Traducere

Viena, 5 ianuarie [1785]. [...] Maiorul von Stramitz i-a obligat pe 500 de români să depună armele. S-a aflat că 9.000 dintre acești nemernici continuă să devasteze zona din jur de Turda și Rimetea-Trăscău. Deva a fost ruinată cu totul. Pe domeniul Zlatnei răsculații au pus mâna pe Casieria regală și pe cele mai frumoase mine. Feldmareșalul-locotenent conte Fabris, numit comandant în Transilvania, se află la Sibiu, de unde se scrie că măsurile luate de Guberniu vor face să revină la datorie o mare parte dintre răsculați, dintre care un număr considerabil se mai află în munții de la Câmpeni. Impostorul Horea continuă să facă pagube în comitatul Zărând, din care au fugit toți oamenii, adică cei care n-au fost omorâți. Au continuat ciocnirile între trupele regolate și supușii răsculați.

[...] La tot momentul se schimbă relatările cu privire la răscoala din Transilvania, deoarece răsculații sunt împărțiți în mai multe cete, iar în vreme ce una din aceasta este înfrântă sau supusă, alta își continuă masacrele. Chiar dacă pierd de fiecare dată când se ciocnesc cu trupele regolate, totuși răsculații cutează să revină la atac. Horea cel bătrân, un țaran român, a pus să fie trași în țeapă doi ofițeri imperiali, precum și băiatul tânăr al unuia dintre ei, răsculații fiind mai violenți ca oricând. Cele șapte regimente imperiale aflate în Transilvania, unde mai sunt așteptate alte trei regimente pentru a-i ataca pe răsculați din toate părțile, le-au interzis deja orice comunicare și au primit ordin să nu-i mai cruțe pe acești scelerați, căroră li s-au alăturat turci și unguri.

17 “Bologna”, nr. 4 din 25 ianuarie 1785, p. 4.

Venezia, 22 Gennaro. Scrivono dalla Germania che quantunque siano

stati presi e decapitati alcuni de' capi delli ribelli nella Transilvania o siano stati impiccati, squartati o impallati in gran numero facinorosi loro aderenti, pure non vi ha ancora certezza di poter estinguere affatto quella ribellione, che tralli 700 arrestati ultimamente dal maresciallo Fabris si è trovato il secondogenito di Horiah, ma non si sa se abbia avuto una sorte simile a quella del suo fratello, che il loro padre vuole farsi incoronare principe di quella provincia e che alla richiesta della medesima li Turchi hanno fatto tirare un cordone contro li ribelli. Si continua pure a parlare di nuove turbolenze insorte nell'Ungheria, delle quali abbia cagionato il conte di Forgatsch. L'Imperatore ha comandato che si arestasse. E cosa certa che il famoso Salins fuggito, portò secco li 300 m. fiorini presi nelle miniere imperiali. Coloro danneggiarono di molto anche quelle miniere d'oro. Un nominato Sofrony, che è un capo de' ribelli, è uno fugito dalle carceri, alli quali lo aveva condannato il Governo di Transilvania per sempre nel 1773. Si dice, che gli ammuntinati si sono impadroniti anche di Vascapu o della Porta de Ferro, ch'è un passaggio assai stretto fra le alte roccie conducente dalla Valle di Haczeg nel distretto di Temiswar e viceversa nella Transilvania. In quella spedizione si resero padroni di otto cannoni e della comunicazione libera con li Valacchi che si trovano nel Bannato. Lettere di Seghedino portano che il ribelle Horiah ha avuto l'insolenza (con la mira apparentemente d'ingrossare il suo partito) di promettere egli stesso seicento zecchini a chi s'impadronira della sua persona. Si accerta inoltre, che in una vivissima azione succeduta ultimamente tralle truppe Tedesche ed i Valacchi mille di questi restarono tra uccisi ed annegati nel mare.¹

¹ Cu mare probabilitate este vorba de *Maros*, adică Mureșul.

Traducere

Veneția, 22 ianuarie [1785]. Din Germania se scrie că, deși au fost prinși și decapitați unii capi ai răsculaților din Transilvania sau au fost spânzurați, tăiați în patru ori trași în țeapă un număr mare dintre aderentii lor nelegiuți, totuși încă nu există certitudinea că această răscoală va putea fi înăbușită cu totul. Se mai scrie că printre cei 700 arestați recent de către mareșalul Fabris s-ar fi aflat și al doilea fiu al lui Horea, dar nu se știe dacă a avut aceeași soartă cu aceea a fratelui său. Se mai scrie, că tatăl lor vrea să se încoroneze principe al acelei țări și că la cererea aceleia (a conducerii Transilvaniei – n. n.) turcii ar fi stabilit un cordon [militar] împotriva răsculaților. De asemenea, se vorbește în continuare de noi tulburări, anume în Ungaria, pe care le-ar fi provocat contele Forgách. Împăratul i-a poruncit să se oprească. Ceva este sigur, anume că faimosul Salins a fugit, ducând cu sine 300.000 de florini luați de la minele imperiale. Acela a păgubit mult și minele de aur. Un anume Sofronie, o căpetenie a răsculaților, a fugit din închisoarea la care îl condamnase pe viață Guberniul Transilvaniei în 1773. Se zice că răzvrătiții au pus mâna chiar și pe Vaskapu sau Poarta de Fier,

o trecere destul de strâmtă printre stânci înalte, care duc din Valea Hațegului în districtul Timișoarei și, în sens invers, în Transilvania. În acea expediție [răs-culații] ar fi pus mâna pe opt tunuri și și-ar fi asigurat comunicarea liberă cu românii din Banat. Scrisori de la Seghedin aduc știrea că răsculatul Horea a avut neobrăzarea (pe semne pentru a-și spori numărul de aderenți) să promită el însuși șase sute de țechini aceleia care îl va prinde. În afară de asta, se confirmă faptul că, într-o ciocnire foarte aspră, care a avut loc de curând între trupele nemțești și români, o mie dintre aceștia au fost uciși și înecați în Mureș.

18 “Bologna”, nr. 5 din 1 februarie 1785, p. 4.

Vienna, 19 Gennaro [...] Da Hermanstadt è qui giunta la notizia che il già noto Horja e uno de’ suoi compagni nominato Gloska, mercè le disposizioni fatte dal tenente-colonello Kray del secondo Reggimento Szekler, siano stati presi ne’ boschi di Kadaker. Per effettuare un tale disegno furono specialmente adoperati due Valachi, i quali appresso a poco sapevano il luogo ove si tratteneva l’Horja. Questi si finsero di andare a caccia, e riuscì loro di sorprendere li due colpevoli sedenti presso il fuoco, e che poi presero assistiti dal militare che si teneva nascosto in poca distanza. E quindi vennero condotti nelle prigioni di Carlsburg.

Altra di Vienna, 22 Gennaro. Non ancora abbiamo conferme che Horja, uno de’ capi de’ ribelli Valacchi, sia stato arrestato con altri suoi compagni, quantunque una tale notizia venga accompagnata da singolari circostanze. Bensì abbiamo quella, che al Reggimento di Dros sia riuscito di battere un corpo di 12 m. di que’ facinorosi, con ucciderne più di mille e farne alcuni centinaia di prigionieri. Que’ barbari aveano trucidato poco prima due padri delle Scuole Pie, li quali si portavano da S. Anna a Coloswar. Aveano fatto grazia della vita ad un’ ufficiale che incontrarono, lasciandogli la borsa e l’orologio, ma togliendoli le armi. Coloro vendono il vasellame tolto a loro signori a si buon prezzo, che si puo comprare un fondo d’argento per due fiorini ed un cucchiario dello stesso metallo per 30 carantani.

Traducere

Viena, 19 ianuarie [1785]. [...] De la Sibiu a ajuns aici știrea, că deja bine-cunoscutul Horea și unul dintre tovarășii săi numit Cloșca au fost prinși în pădurea de la Arada datorită dispozițiilor date de locotenent-colonelul Kray din regimentul al doilea secuiesc [de graniță]. La punerea în practică a planului [de prindere] au fost folosiți în mod special doi români, care cunoșteau cât se poate de bine locul în care se afla Horea. Aceștia s-au prefăcut că merg la vânătoare și au reușit să-i surprindă pe cei doi vinovați șezând în apropierea focului. Au primit ajutor de la un soldat care se afla ascuns la mică depărtare. De aici [Horea și Cloșca] au fost duși la închisoarea din Alba Iulia.

Altă [știre] din Viena, 22 ianuarie. Încă nu avem confirmarea că Horea, unul dintre capii răsculaților români, ar fi fost arestat împreună cu alți tovarăși ai săi, cu toate că această știre este însoțită de informații detaliate. Cu toate acestea, deținem informația că Regimentul Orosz a reușit să înfrângă un corp de 12.000 dintre acești nemernici, ucigând mai mult de o mie și luând câteva sute de prizonieri. Cu puțin timp mai înainte acei barbari îi ucisese pe doi preoți de la Sfânta Școală, care erau pe drum de la Sântana la Cluj. I-au cruțat însă viața unui ofițer pe care l-au întâlnit, lăsându-i punga cu bani și ceasul dar luându-i armele. Acești răzvrațiți vând vesela prețioasă pe care au luat-o de la domnii lor la un preț așa de bun, încât se poate cumpăra o tavă de argint cu doi florini și o lingură din același metal cu 30 de creițari.

19 “Bologna”, nr. 6 din 8 februarie 1785, p. 4.

Vienna, 29 Gennaro. Rilevato ch'ebbe l'Augusto nostro Sovrano da' i rapporti umigliatigli per mezzo di trè successive staffette dal sig(nor) general Fabris, che nulla operato avea nell'animo de' sediziosi ed ammutinati Vallacchi il general-perdono clementissimamente d'ordine suo pubblicato, ha dovuto far violenza a' sentimenti del paterno suo cuore, comandando che affine di troncare i progressi sempre più crudeli de' loro misfatti, fossero i medesimi estirpati col ferro e col fuoco dalle sue milizie e posti in tal maniera al sicuro del loro furore i suoi sudditi fedeli. Quindi avvenne, che il general brigadiere barone de Rall, cavaliere dell'Ordine di S. Roberto di Salisburgo, alla testa dell'Reggimento d'Orosz infanteria ungherese, dei granatieri del proprio reggimento, di 500 uomini del Reggimento de' Siculiani infanteria confinaria ungherese, di una quantità di gentiluomini Transilvani e fornito dell' artiglieria necessaria, marcia rapidamente contro un corpo di 12 m. di coloro che sfilavano sicuri, come credevansi, dalle montagne al piano. Sorpresi che si videro cotesti indegni, fecero fronte arditamente, ed alle prime scariche alternative perirono 100 de' ribelli e 60 incirca dei soldati, allorchè per ingannarli il valoroso generale formò delle sue truppe un battaglione quadrato, e quando v'de che i sediziosi, i quali marciavano furiosamente a romperlo in un angulo, erano sotto il tiro del suo cannone, marciar fece due divisioni per prenderli nel mezzo, e frattanto con cannoni a mitraglia avanzati dal centro del quadrato ne distrusse in un momento circa due milla. I ribelli a tal vista si diedero alla fuga, ma a tutti non riuscì di profitarne, mentre le divisioni, che da due lati facean fuoco sopra i medesimi, parte ne uccisero e parte ne fecero prigionieri. Ma con tuttociò il numero di quei che guadagnarono le montagne era forte di più di 8 m. uomini. Si pensò adunque di fingere una ritirata per assicurarli a calare al piano, come in fatti il giorno appresso eseguirono. Ed allora fu, che il predetto generale, distribuite prima le truppe in vari agguati, scagliossi sopra di essi e vide caderne sul campo

gran numero, riconosciuto poi per 4.100. La perdita delle milizie ascese a 500 uomini, fra i quali diversi ufficiali ed un maggiore.

Traducere

Viena, 25 ianuarie [1785]. Augustul nostru suveran a aflat din supusele rapoarte care i-au fost trimise de domnul general Fabris cu trei ștafete succesive, că amnistia generală făcută public prea milostiv din ordinul său n-a avut niciun ecou în sufletele răsculaților români, ceea ce i-a afectat puternic sentimentele sale paterne. Prin urmare, pentru a pune capăt avansării tot mai pline de cruzime a fărâdelegilor comise de răsculați, împăratul a poruncit ca aceștia să fie trecuți prin foc și sabie de către trupe, iar în acest fel supușii săi credincioși să fie puși la adăpost de furia lor. Apoi a venit știrea că generalul de brigadă baron von Rall, cavaler al ordinului Sf. Robert din Salzburg, aflat în fruntea Regimentului de infanterie unguresc Orosz, a grenadierilor din propriul său regiment, a 500 de oameni din Regimentul secuiesc de infanterie de graniță, a unui număr de nobili din Transilvania și înzestrat cu artileria necesară, a pornit în marș rapid împotriva unui corp de 12.000 de răsculați care se îndreptau – așa cum credeau, în siguranță – din munți spre câmpie. După ce au fost luați prin surprindere, acești oameni josnici s-au opus cu curaj și, în cursul primelor ciocniri, au pierit 100 de răsculați și în jur de 60 de soldați. Pentru a-i învinge, bravul general a format atunci cu un batalion al trupelor sale un careu, iar răsculații, care s-au năpustit cu furie pentru a-l ataca la unul din colțuri, s-au pomenit sub focul tunurilor sale. Apoi generalul a pus să înainteze două divizioane pentru a-i ataca la centru. Între timp, cu tunurile care trăgeau mitralii după ce ieșiseră din mijlocul careului, a nimicit dintr-odată în jur de două mii de răsculați. Văzând asta, răsculații au luat-o la fugă, dar nu toți au reușit să treacă printre divizioanele care trăgeau din două părți asupra lor. O parte au fost uciși, o alta au fost luați prizonieri. Cu toate acestea, numărul celor care au reușit să ajungă în munți a fost mai mare de 8.000 de oameni. Atunci s-a plănuit simularea unei retrageri, pentru a le oferi iarăși certitudinea că pot coborî la câmpie, lucru pe care l-au și făcut în ziua următoare. În acel moment, după ce și-a dispus mai întâi trupele în diferite poziții-capcană, generalul amintit s-a aruncat cu putere asupra lor și a văzut căzând pe câmpul de luptă un mare număr de răsculați; mai apoi s-a stabilit că au fost 4.100. Pierderile armatei s-au ridicat la 500 de oameni, între care diferiți ofițeri [inferiori] și un maior.

20 “Bologna”, nr. 7 din 15 februarie 1785, p. 4.

Vienna, 2 Febbraio. [...] Dicesi che il freddo rigoroso che si è provato in Transilvania abbia molto contribuito a far deporre le armi ai ribelli. Avendo a questi sciagurati abbruciate le loro abitazioni e i loro viveri, stentano ora moltissimo a provvedersi. I capi delli ammuntinati hanno già subito alcuni

interrogatori. Nel momento ch'ei fu arrestato, Horiah avevo addosso in valore di 3 m. fiorini, parte in moneta e catene d'oro, parte in gioje. I nostri novellisti aggiungono, che gli è stato levato il sigillo della sua nuova monarchia, sopra cui vedevasi scolpito un cuore trasitto da una spada e attorniato da queste parole: Horah, rex Daciae. Il pubblico si aspettava di veder inciso in rame il ritratto di questo facinoroso, ma credesi che sarà inibito di dar questa specie di celebrità all'autore di tanti delitti. Dopo aver messo giù le armi, i sediziosi hanno riportato successivamente gli effetti rapiti ai loro concittadini e consistenti in mobiglie, argenterie, oro, quantità di specie monetare ec. Una deputazione particolare stà occupandosi in restituire a ciascun proprietario ciò che gli appartiene.

Altra di Vienna, 4 Febbraio. [...] Confermasi dalla Transilvania, che ora regni tra que' Valacchi la maggiore tranquillità e pentimento degli eccessi commessi. Il Generale Comando di quella provincia sta formando il processo al capo ribelle Horiah e de(v)e investigare se siavi chi occultamente possa aver avuta parte alla sollevazione. Frattanto Sua Maestà l'Imperatore ha voluto che fieno distribuiti 600 zecchini ai sette contadini che hanno molto cooperato all'arresto del sedutore. Il vescovo greco scismatico di Arad, il quale ha pur giovato moltissimo a richiamare all'ubbidienza i ribelli, è stato generosamente regalato; e così pure i soldati hanno ricevuti dei premi e vari uffiziali sono stati promossi.

Traducere

Viena, 2 februarie [1785]. [...] Se zice că frigul aspru care a fost resimțit în Transilvania a contribuit mult să-i determine pe răsculați să depună armele. Deoarece acești nemernici și-au ars locuințele și alimentele, acum suferă foarte mult pentru a-și face rost de toate acestea. Capilor răsculaților le-au fost deja luate câteva interogatorii. În momentul în care a fost arestat, Horea avea la sine 3.000 de florini, parte în monede și lanțuri de aur, parte în giuvaericele. Jurnaliștii noștri mai adaugă știrea, că i-a fost luat sigiliul noii sale monarhii pe care se vede incizată o inimă străpunsă de o spadă, înconjurată de aceste cuvinte: *Hora, rex Daciae*. Publicul se așteaptă să vadă incizat în aramă chipul acestui răufăcător, dar se crede că acest fel de faimă îi va fi interzis autorului atât de multor fărădelegi. După ce au depus armele, răsculații au adus pe rând lucrurile furate de la concetățenii lor, adică piese de mobilier, argintărie, aur, sume de bani în monede diferite etc. O deputație specială se ocupă de a-i restitui fiecărui proprietar ceea ce îi aparține.

O altă [știre] din Viena, 4 februarie [1785]. Din Transilvania se confirmă faptul că în rândul românilor domnește acum liniștea cea mai deplină și căința față de excesele comise. Comandamentul General al acestei provincii pregătește procesul lui Horea, căpetenia răsculaților, și trebuie să cerceteze dacă la răscoală a participat cineva în mod ocult. Între timp Maiestatea Sa împăratul a poruncit

să le fie împărțiți 600 de țechini celor șapte țărani care au cooperat mult la prinderea amăgitorului. Episcopul grec schismatic de la Arad¹, care a ajutat foarte mult la aducerea rebelilor la ascultare, a fost răsplătit cât se poate de generos; la fel și soldații au fost premiați, iar diferiți ofițeri au fost avansați.

¹ Petru Petrovici, episcopul ortodox al Aradului (1783–1786).

21 “Bologna”, nr. 8 din 22 februarie 1785, p. 4.

Vienna, 9 Febbraio. [...] Vă in giro una nota delle rovine dai Valacchi cagionate. Vedevisi fra le altre, che nella sola contea d’Huniad hanno incendiato 62 villaggi e 132 case di signori.

Traducere

Viena, 9 februarie [1785]. [...] Circulă o știre cu privire la pagubele produse de români. Printre altele se constată că numai în comitatul Hunedoara au incendiat 62 de sate și 132 de case ale domnilor [de pământ].

22 “Bologna”, nr. 10 din 8 martie 1785, p. 4.

Vienna, 23 Febbraio. [...] Secondo le recenti notizie della Transilvania sappiamo che il celebre Horriach e il suo compagno Kloska erano stati trasferiti a Hermanstadt, scortati da una numerosa guardia. I due Vallacchi che gli arrestarono erano due dei loro particolari amici. Non passa giorno che non giungano a Karlsburgo 30 o 40 ribelli che depositano le armi e dimandano il perdono. Si è inteso inoltre che Horiach aveva incaricato uno de’ suoi più fidi di lanciargli un colpo di pistola nel caso che fosse arrestato, ma chi aveva tal commissione non ebbe il corraggio d’ eseguirla. La moglie del suddetto ribelle è stata egualmente fermata e condotta in carcere con tutte le sue gioje e con l’orologio al fianco, avvenimento assai raro in quele contade.

Scivesi pure da Munkacs in data dei 15, che essendosi sedati li tumulti dei ribelli Vallacchi, le regie truppe adoperate in tale occasione se ne ritornavano alle loro stazioni.

Traducere

Viena, 23 februarie [1785]. [...] Potrivit cu unele știri recente din Transilvania, știm că vestitul Horea și tovarășul său Cloșca au fost transferați la Sibiu sub escorta unei gărzi numeroase. Cei doi români care i-au prins sunt doi dintre prietenii lor apropiați. Nu trece zi în care să nu vină la Alba Iulia 30 sau 40 de răsculați care își predau armele și cer iertare. În afară de asta, s-a aflat că Horea îl însărcinase pe unul dintre oamenii săi cei mai credincioși să tragă asupra lui un foc de pistol dacă ar fi fost să fie prins, numai că acela n-a avut curajul să-și îndeplinească misiunea. Soția răsculatului mai sus-zis a fost închisă la rândul ei și dusă în temniță cu toate giuvaericele și cu ceasul pe care îl avea – o întâmplare destul de rară prin acele părți.

De la Munkács se scrie din data de 15, că liniștindu-se răscoala românilor trupele regale folosite cu acest prilej se întorc la locurile lor de garnizoană.

23 “Bologna”, nr. 11 din 15 martie 1785, p. 4.

Venezia, 12 Marzo. [...] Aggiungono [notizie da Germania], che l'interrogatorio del capo dei Valacchi rivoltatisi nella Transilvania pare che tiri molto in lungo. Secondo tutte le apparenze, scorrerà un tratto non breve di tempo prima che sia pronunziata sentenza contro Horja. Tali circostanze dimostrano l'esattezza con cui vanno investigandosi le cagioni, i complici, i fautori e pubblici segreti di quella ribellione, cui nella sua origine veniva da molti considerata come di poco momento, ma che pel concorso di parecchi accidenti avrebbe potuto divenire assai pericolosa, e che il fuoco della sedizione per ancora non è del tutto estinto, covando in diversi luoghi sotto le ceneri, ma non potrà più scoppiare, trovandosi scompartiti per tutta la Transilvania dei distaccamenti militari per reprimere i disordini e i depredamenti.

Traducere

Veneția, 12 martie [1785]. [...] Au ajuns [știri din Germania] că interogatoriul capului românilor răsculați din Transilvania pare să se tragă mult în lungime. După toate aparențele, se va scurge o durată de timp deloc scurtă până să se pronunțe sentința împotriva lui Horea. Această împrejurare demonstrează grija cu care se desfășoară cercetarea cauzelor, complicilor, aderenților – atât a celor pe față cât și a celor tainici – ai acestei răscoale care, la începuturile ei, a fost socotită de mulți doar ceva de puțină importanță, dar care, prin concursul mai multor întâmplări, ar fi putut deveni destul de periculoasă, mai ales că focul răscoalei încă nu este încă stins pe deplin și mocnește sub cenușă în diferite locuri. El nu va mai putea însă izbucni, deoarece prin toată Transilvania sunt răspândite detașamente militare pentru a împiedica dezordinile și jafurile.

24 “Bologna”, nr. 12 din 22 martie 1785, p. 3–4.

Vienna, 5 Marzo. [...] Li gentiluomini ed altri signori possidenti della Transilvania, nulla più avendo da temere per parte de' ribelli, ritornano alle loro terre. Fu arrestato un' altro capo de' facinorosi, denominato Krischan Gyosg. Horiah non sarà già fatto morire, per quanto si dice, man bensì condannato alla galera sul Danubio, ed ogni anno nel giorno anniversario del suo arresto verrà regalato di molte bastonate. Nelle differenti scaramucce avute dalle nostre truppe con gli ammutinati hanno esse perduto un tenente-colonello, un cornetta, un Quartier-Maestro e 25 soldati uccisi; li feriti sono 27. La perdita de' ribelli e almeno di 1.500 tra uccisi e giustiziati. Sono più di 200 li nobili da coloro stati trucidati.

[...] Altra di Vienna, 9 Marzo. [...] Abbiamo avviso dalla Transilvania, che

il capo de' ribelli recentemente preso, per nomine Krisan, fingendo di dormire, si sia tanto fortemente appoggiato con la gola al collarino di ferro, che rimasse nell'indimani strozzato. Onde cavato di prigionie venne il di lui corpo squartato per mano del carnefice ed esposto al pubblico.

Traducere

Viena, 5 martie [1785]. [...] Nobilii și alți domni de pământ din Transilvania, ne mai având a se teme din cauza răsculaților, se întorc la moșiile lor. A fost prinsă o altă căpetenie a răufăcătorilor, numită Crișan Gheorghe. După câte se zice, Horea nu va fi condamnat la moarte, ci osândit la pedeapsa pe o galeră de pe Dunăre, iar în fiecare an, cu ocazia aniversării zilei în care a fost prins, va fi cadorisit cu o ciomăgeală bună. În diferitele ciocniri pe care trupele noastre le-au avut cu răsculații, acestea au pierdut un locotenent-colonel, un stegar, un maestru de încartiruire și 25 de soldați uciși; răniții sunt în număr de 37. Pierderile răsculaților sunt de cel puțin 1.500 de oameni uciși și executați. Mai mult de 200 de nobili au fost uciși de răsculați.

[...] Altă [știre] din Viena, 9 martie [1785]. [...] Din Transilvania ne vine știrea că șeful răsculaților prins de curând, numit Crișan, prefăcându-se că doarme, și-a sprijinit gâtul atât de puternic de inelul de fier, încât a rămas strangulat până a doua zi. După ce trupul său a fost scos din temniță, călăul l-a tăiat în patru și l-a expus public.

25 “Bologna”, nr. 13 din 30 martie 1785, p. 4.

Vienna, 19 Marzo. [...] Le ultime lettere giunte dalla Transilvania riferiscono che li due capi de' tumultuanti Valacchi, Horiah e Gloska, siano ambidue stati ruotati vivi incominciando dalle gambe in sù, indi i loro corpi squartati e le loro teste messe sopra de' palli. Ora tutto è tranquillo tra i Valacchi e le truppe sono ritornate ai loro quartieri. Niun Valacco ardisce stare una notte in Clausenburgh senza un' espressa permissione. Verranno distrutte tutte le loro campane sulle montagne vicine e da quì innanzi non potranno avere altro alloggio che nei villaggi. La nobiltà Transilvana si è formata tra essa una milizia nazionale che ha il suo capo e gli altri gradi in ordine militare, per mettersi a coperto da ogni insulto e conservare la ristabilita tranquillità.

Traducere

Viena, 19 martie [1785]. [...] Ultimele scrisori din Transilvania relatează că Horea și Cloșca, cei doi capi ai răsculaților români, au fost amândoi frânți de viu cu roata, începând de la picioare în sus, iar apoi trupurile lor au fost tăiate în patru și capetele lor înfipite în pari. În prezent în rândul românilor este liniște, iar trupele s-au întors la locurile lor de staționare. Niciun român nu îndrăznește să rămână peste noapte la Cluj fără o permisiune expresă. Pe munții învecinați au fost distruse toate colibele lor și de acum înainte nu vor mai putea locui decât

în sate. Nobilimea transilvăneană și-a constituit o miliție națională din rândurile ei, având comandantul propriu și alte grade după rânduiala militară, asta pentru a se putea apăra mai bine de orice atac și pentru a putea păstra liniștea care a fost restabilită.

26 “Gazzetta di Mantova”, nr. 3 din 21 ianuarie 1785, p. 1.

Dall’Ungheria, 3 Gennajo. Raccogliesi da’ più recenti avvisi pervenuti dalla Transilvania, che i Valachi, i quali eransi nello scorso Novembre sollevati in certi luoghi de’ due comitati Hunyadense e Zarandiense, abbiano ora parte per mezzo delle valide disposizioni militari, parte persuasi da’ loro vescovi e parte da’ politici magistrati conosciuto il loro errore e siano quindi ritornati senza veruno spargimento di sangue alle proprie abitazioni, deponendo le armi, detestando il loro operato e promettendo di cercare il perfido seduttore Horja, che con un suo compagno trovasi ramingo abbandonato nelle montagne.

Traducere

Din Ungaria, 5 ianuarie [1785]. Din cele mai recente știri venite din Transilvania aflăm că românii, care s-au răsculat în cursul trecutei luni noiembrie în anumite locuri din cele două comitate ale Hunedoarei și Zărândului, și-au dat acum seama de greșeala lor în parte datorită măsurilor militare eficiente, în parte convingși de episcopii lor și în parte datorită autorităților politice. Drept urmare, s-au întors la locuințele lor fără vreo vărsare de sânge, depunând armele, dezaproband ceea ce făcuseră și promițând să-l caute pe Horea, amăgitorul lor perfid, care rătăcește părăsit de toți prin munți împreună cu un tovarăș de-al său.

27 “Gazzetta di Mantova”, nr. 7 din 18 februarie 1785, p. 1.

Vienna, 5 Febbraio. Abbiamo dalla Transilvania che, affine di assicurare la quiete in quel Gran-Principato e particolarmente ne’ comitati uniti di Hunyad e Zarand, ha Sua Maestà Cesarea eletto un regio commissario nella persona del consigliere di reggenza, sig(nor) Michele di Bruckental, cui resta affidata la presente amministrazione, coll’avergli aggiunto il conte di Jankowits per farvi un’ esatta inquisizione, essendosi già a tal uopo il primo de’ detti signori incamminato da Hermanstadt verso i referiti comitati. E che siccome non eravi più colà necessaria la presenza degli Szekler, stati impiegati ne’ siti della ribellione, così erano li 20 del passato Gennajo ritornati per la via di Hermanstdt sudetto a’ loro quartieri colle bandiere spiegate e colla musica militare.

Traducere

Viena, 5 februarie [1785]. Aflăm din Transilvania că, pentru a se asigura liniștea în acel Mare Principat, mai ales în comitatele unite ale Hunedoarei și Zărândului, Maiestatea Sa Imperială a ales un comisar regal în persoana

consilierului gubernial, domnul Michael von Brukenthal, căruia i-a fost încredințată administrarea acestora, fiindu-i alăturat contele Jankovics pentru a întreprinde acolo o cercetare exactă. Drept urmare, primul dintre domniile amintite a și pornit de la Sibiu spre comitatele amintite. Și, deoarece acolo nu mai era necesară prezența secuilor folosiți în zona răscoalei, aceștia s-au întors în 20 ale trecutei luni ianuarie, trecând prin Sibiul amintit mai sus, în garnizoanele lor, cu steagurile desfășurate și în sunetul muzicii militare.

28 “Gazzetta di Mantova”, nr. 9 din 4 martie 1785, p. 1.

Vienna, 23 Febbraio. Scrivono da Munkacs in data de 15 dello scorso, che essendo sedati i tumulti de' ribelli Valachi, le regie truppe adoperate in tale occasione se ne ritornavano alle loro stazioni, che i corazzieri del Reggimento Trautmansdorf passando per Magyar Egres si avvicinavano ad Hunyad, luogo del loro quartiere, e che il barone di Kempff era li 10 pure dello scaduto partito col terzo battaglione del Reggimento Francesco Giulay dalla sudetta città di Munkacs alla volta della Transilvania donde si è avuto riscontro, ch'erasi colà arrestato ed indi messo nelle carceri di Carlsburg anche il terzo capo tumultuante Valacco, per nome Krisan Gyoris, e che in oltre dubitandosi da molti Valacchi, che il primario autore dell'ora sedita ribellione, Horja, non fossesi veramente preso, è stato costui per ordine del regio commissario spedito, ben custodito da una numerosa guardia di soldati, pe' diversi villaggi adiacenti al fiume Maros, affinché il popolo restasse co' propri occhi convinto di una tale verità.

Traducere

Viena, 23 februarie [1785]. De la Munkács se scrie din data de 15 ale lunii trecute, că după ce s-au liniștit tulburările provocate de răsculații români, trupele regale folosite cu acest prilej se întorc în garnizoanele lor, că cuirasierii din Regimentul Trauttmannsdorf au trecut prin Agriș și s-au apropiat de Hunedoara, locul lor de garnizoană, și că baronul Kempff a plecat chiar în ziua de 10 ale lunii trecute cu un batalion din Regimentul Francisc Gyulai din Munkács, orașul amintit mai sus, spre Transilvania, unde trebuie să facă joncțiunea, că acolo a fost prinsă și aruncată în închisoarea de la Alba Ilia și a treia căpetenie a răsculaților numită Gheorghe Crișan, de asemenea că, deoarece mulți români se îndoiesc de faptul că Horea, autorul de frunte al răscoalei acum înăbușite, nu ar fi fost prins cu adevărat, din ordinul comisarului regal acesta a fost trimis, sub paza bună a unei escorte formate din mulți soldați, prin diferite sate aflate în lungul Mureșului, cu scopul ca populația să se convingă cu proprii ei ochi de acest adevăr.

29 “Gazzetta di Mantova”, nr. 10 din 11 martie 1785, p. 1.

Vienna, 16 Febbrajo. Danno alcuni riscontri di Carlsburg, che oltre degli scritti principali della saputa sedizione, Horja, Gloska e Krisan, ve ne siano più di novanta altri maggiormente rei' dello stesso delitto rinchiusi e ben custoditi in quel castello. Essendosi per tanto colla cattura di simili colpevoli ridonata la primiera tranquillità alla Transilvania, l'Augusto nostro Monarca si è non solamente degnato di far significare al tenente-colonello di Krey la sua sovrana soddisfazione per le opportune misure da lui prese a tal uopo, ma di avanzarlo eziandio al grado di colonello. La prelodata Maestà Sua Imperiale e Regia Apostolica si è pure compiaciuta di premiare i sei Valacchi ed il custode del bosco, che furono impiegati per l'effettuazione della mentovata cattura, con 100 zecchini per ciascheduno, i due ufficiali subalterni facendo dare ad ognuno di essi 50 zecchini, ed i soldati del distaccamento militare che ha servito in fissata circostanza da ciascuno de' quali sonosi ricevuti 2 zecchini. Siccome poi erano i riseriti Valacchi sudditi obbligati delle Signorie Camerali, così gli ha la Maestà Sua dichiarati sudditi liberi con tuti i loro discendenti.

Traducere

Viena, 16 februarie [1785]. Potrivit cu unele știri primite de la Alba Iulia, în cetatea de acolo se află închiși sub pază bună în afară de Horea, Cloșca și Crișan, căpeteniile de frunte ale știutei răscoale, mai mult de alți nouăzeci [de oameni], vinovați în cea mai mare parte de aceleași ticăloșii. Deoarece ca urmare a prinderii vinovaților de aceeași teapă în Transilvania a fost restabilită liniștea de mai înainte, augustul nostru monarh a binevoit nu numai să-i aducă la cunoștință locotenent-colonelului von Kray mulțumirea sa deosebită pentru măsurile oportune pe care le-a luat în acest scop, dar și să-l avanseze la gradul de colonel. Totodată Maiestății Sale Imperiale și Regal-Apostolice i-a făcut plăcere să-i răsplătească pe cei șase români și pe gornicul care au participat la prinderea amintită [a lui Horea și Cloșca] cu 100 de țechini fiecare, iar fiecăruia dintre cei doi ofițeri subalterni i-a dăruit 50 de țechini, în vreme ce fiecare dintre soldații detașamentului care au servit la acțiunea respectivă a primit 2 țechini. De asemenea, românii care erau supuși la obligații față de Administrația Camerală [a domeniului Zlatnei], au fost declarați de către Maiestatea Sa drept oameni liberi, împreună cu toți descendenții lor.

30 “Gazzetta di Mantova”, nr. 12 din 25 martie 1785, p. 1.

Vienna, 16 Marzo. Scrivano da Carlsburg nella Transilvania sotto l'indicato giorno de 17, che il 13 il terzo capo seduttore de' Valacchi, Krisan Gyors, che fu preso per le ottime disposizioni date dal maggiore conte di Pückler, si e impiccato nella sua prigione con una piccola corda che cingeva a' lombi, che nel di seguente venne il suo cadavero squartato sul palco e quindi appesa una

porzione di esso alla porta della città e mandate le altre parti a Deva, ad Hunyad e nel luogo di sua nascita, che Horja e Gloska sono stati amendue ruotati vivi ed indi squartati i loro corpi e mese loro teste sopra due pali e che gli altri ribelli arrestati, i quali ascendono ora a 150, sonosi per sovranò comando passati dalla Commissione Imperiale al Tribunale di giustizia del comitato per essere dal medesimo giudicati e puniti giusta le leggi del paese.

Traducere

Viena, 16 martie [1785]. De la Alba Iulia în Transilvania se scrie din data indicată de 17 [februarie], că în ziua de 13 [februarie] Gheorghe Crișan, al treilea fruntaș al amăgitorilor românilor, care a fost prins în urma dispozițiilor foarte bune ale maiorului conte von Pückler, s-a spânzurat în închisoare cu o funie scurtă pe care o avea înfășurată în jurul coapselor, că mai apoi cadavrul său a fost tăiat în patru pe o estradă, iar după aceea o parte a fost atârnată de poarta orașului și celelalte părți au fost trimise la Deva, Hunedoara și în localitatea sa de naștere, că Horea și Cloșca au fost frânți amândoi de viu cu roata, apoi trupurile lor au fost tăiate în patru și capetele înfipse în pari, precum și că ceilalți răsculați arestați, al căror număr se ridică acum la 150, au fost trecuți din înalt ordin de la Comisia Imperială la Tribunalul comitatului pentru a fi judecați și condamnați de acesta conform cu legile țării.

31 “Gazzetta di Parma”, nr. 10 din 11 martie 1785, p. 72.

Vienna, 23 Febbrajo. [...] Scrivono da Munkacs in data del 15 dello scorso che, essendo sedati i tumulti dei ribelli Valacchi, le regie truppe adoperate in tale occasione se ne ritornavano alle loro stazioni, che i corazzieri del Reggimento Trautmansdorf, passando per Magyar Egres, si avvicinavano ad Hunyad, luogo del loro quartiere, e che il barone di Kempff era al 10 pure dello scaduto partito col terzo battaglione del Reggimento Francesco Giulay dalla suddetta città di Munkacs alla volte della Transilvania donde si è avuto riscontro, che erasi colà arrestato et indi messo nelle carceri di Carlsbourg anche il terzo capo tumultuante Valacco per nome Krisan Gyoris, e che in oltre dubitandosi da molti Valacchi che il primario autore dell'ora sedata ribellione, Horja, non fossesi veramente preso, è stato costui per ordine del regio commissario spedito, ben custodito da una numerosa guardia di soldati, pe'diversi villaggi adiacenti al fiume Maros, affinché il popolo restasse co' propri occhi convinto di una tale verità.

Traducere

Viena, 23 februarie. [...] De la Munkács se scrie în data de 15 ale lunii trecute că, fiind înăbușită ridicarea răsculaților români, trupele regale folosite cu acest prilej se întorc în garnizoanele lor, că cuirasierii din Regimentul Trautmannsdorf, trecând prin Agriș, se învecinează cu Hunedoara, locul lor

de ședere, că baronul von Kempf a plecat tocmai în ziua de 10 a lunii trecute cu batalionul al treilea din Regimentul Francisc Gyulai din zisul oraș Munkács spre Transilvania unde era așteptat și că acolo [în Transilvania] a fost prins și apoi aruncat în închisoarea de la Alba Iulia și a treia căpetenie a românilor răscuți, numită Crișan Gheorghe și că, în afară de asta, deoarece mulți români se îndoiau de faptul că Horea, autorul de frunte al răscoalei acum înăbușie, nu ar fi fost prins cu adevărat, acesta a fost trimis din ordinul comisarului regal [Jankovics], sub paza bună a unei escorte de numeroși soldați, prin diferite sate aflate în lungul Mureșului, ca poporul să se convingă cu proprii săi ochi de acest adevăr.

32 “Gazzetta di Parma”, nr. 11 din 18 martie 1785, p. 80.

Vienna, 26 Febbraio. [...] Danno alcuni riscontri di Carlsbourg, che oltre degli scritti principali capi della saputa sedizione, Horja, Gloska e Krisan, ve ne sieno più di novanta altri maggiormente rei dello stesso delitto rinchiusi e ben custoditi in quel castello. Essendosi pertanto con la cattura di simili colpevoli ridonata la primiera tranquillità alla Transilvania, l'Augusto nostro Monarca si è non solamente degnato di far significare al tenente-colonello di Krey la sua sovrana soddisfazione per le opportune misure da lui prese à tal uopo, mai di avanzarlo eziandio al grado di colonello. La prelodata Maestà Sua Imperiale e Regia Apostolica si è pure compiaciuta di premiare i sei Valacchi ed il custode del bosco, che furono impiegati per l'effettuazione della mentovata cattura, con cento zecchini, i due uffiziali subalterni facendo dare ad ognuno di essi 50 zecchini ed i soldati del distaccamento militare, che ha servito in si fatta circostanza, da ciascuno de' quali sonosi ricevuti due zecchini. Siccome poi erano i riferiti Valacchi, sudditti obbligati delle Signorie Camerali, cosi gli ha la Maestà Sua dichiarati sudditti liberi con tutti i loro discendenti.

Traducere

Viena, 26 februarie. [...] Unele știri venite de la Alba Iulia ne informează că, în afară de Horea, Cloșca și Crișan, căpeteniile principale ale cunoscutei răscoale despre care s-a scris, aici se află mai mult de alți nouăzeci de oameni cât de poate de vinovați de același delict, care sunt închiși și bine păziți în cetatea de acolo. Deoarece odată cu prinderea unor vinovați de acest fel Transilvania și-a recâștigat liniștea de mai înainte, augustul nostru monarh a binevoit nu numai să-i aducă la cunoștință locotenent-colonelului von Kray satisfacția sa de suveran pentru măsurile potrivite pe care le-a luat în acel scop, dar și pentru a-l avansa la gradul de colonel. De asemenea, Maiestatea Sa Imperială și Regală Apostolică a binevoit să-i răsplătească cu o sută de țechini pe cei șase români și pe gornicul de pădure care au fost folosiți la prinderea amintită [a lui Horea și Cloșca], celor doi ofițeri subalterni dându-le fiecăruia 50 de țechini, iar soldații

din detașamentul militar care a fost folosit în împrejurarea amintită au primit fiecare doi țechini. Apoi, deoarece românii amintiți erau supuși dependenți ai domeniilor camerale, Maiestatea Sa i-a declarat oameni liberi pe aceștia și pe toți urmașii lor.

“DIARIO ESTERO”, “BOLOGNA” AND “GAZZETTA DI MANTOVA”
– ITALIAN JOURNALS ON THE HOREA-UPRISING (1784–1785)

Abstract

The outbreak of the Romanian uprising in Transylvania in the late autumn of 1784 caused, as might be expected, a huge interest of many journals in Central- and Western Europe. The largest source of informations on the ongoing events was Vienna, where from the news spread out to France, Spain, Portugal, Great Britain, Denmark, Sweden, Italy and especially to different German states. Due to his relative proximity to Vienna, the journals of the Vatican State and the Austrian Lombardy were reporting since December 1784, mostly on a weekly basis. It is to be pointed out, that all these journals were subjected to a rigorous censorship, in order to support the official point of view on the social and national shock displaying in Transylvania.

The “Diario Estero” in Rome published 12 reports on the Transylvanian uprising, starting with December 10th, 1784 to May 27th, 1785 (see No. 1–12 in the Appendix). Depending mostly on official sources from Vienna, the “Diario Estero”, following word for word the reports published by the “Notizie del Mondo”, another journal issued in Rome, was more or less exposed to fake news, such as the presence in Vienna of five Romanian peasants with the aim to inform directly Emperor Joseph II on certain important matters in Transylvania.

“Bologna”, issued since 1642 in Bologna (province of Emilia-Romagna), part of the Vatican State, published 13 large reports on the uprising in Transylvania, starting with December 22th, 1784 to March 30th, 1785 (see No. 13–25 in the Appendix). It is to be pointed out, that “Bologna” was offering to his perspicuous readers the possibility to detect the real reasons of the Romanian uprising, due to the quotation of Cloșca’s statement (one of the main peasant leaders) to the imperial lieutenant-colonel Schulz. At his turn, the “Bologna” was not save from a certain number of fake news, such as the hilarious allegation that Horea, the main leader of the revolted peasants, offered to pay himself 600 golden-florins to anyone will catch him down.

“Gazzetta di Mantova”, issued since 1664 in Mantova, enjoying a certain status of autonomy in the Austrian Lombardy, published 5 reports on the Transylvanian uprising, starting with January 21th, 1785 to March 25th, 1785 (see No. 26–30 in the Appendix). The “Gazzetta” added no comment to the informations received all from Vienna.